

سیگۆشهیا گۆتارا جفاکی، سیاسی و ئایینی د رۆمانیدا رۆمانین سۆتنگهه و مریهه و تافگه وهکو نموونه*

نیچیرقان سهلمان وهیسی* و ئەمین عهبدولقادر عومەر

پشکا زمانێ کوردی، کولێژا پەروردا بنیات، زانکۆیا دهۆک، هەرێما کوردستانی – عێراق.

پشکا زمانێ کوردی، کولێژا زمانان، زانکۆیا دهۆک، هەرێما کوردستانی – عێراق.

وههگرتن: 2021/05 پهسهندرک: 2021/07 بهلاقکر: 2021/09 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2021.9.3.701>

پۆخته:

ئەقە کۆلینە بزاڤه که ژبو شروقه کرنا گۆتارا رۆماننقیسین کورد ل دهقرا بههیدیان، رۆمانین سێ رۆماننقیسین دهقهری بووینه سهملین فهکۆلینێ، رۆمانا سۆتنگهه— یا بلند محمههه، مریهه کچه ژنهک ژ زهمانهک دی یا سهبری سلیقانهیی و تافگه یا تهحسین نافشکی. تیور و میتودا نهجامدانا فهکۆلینێ، شروقه کرنا گۆتارییه د چارچووڤهیی رهخنهیا نهدهبیدا، کو ب ئاوایهکی وهسفی سهرهدهری دگه هاتییه کرن، ئانکو ب گشتی مفا ژ تیرم و ریکین شروقه کرنا گۆتاری هاتییه وهگرتن بیی خوه گریدان ب دیتنهکا تاییهتفه د ئەقی بیاقیدا. د ئەقی فهکۆلینیدا بزاڤ هاتییه کرن نافهروکا هه می بوویهین بهرچاڤ د رۆمانین نافهریدا بهیتنه شروقه کرن ب مهبه ستا ئهوی ئیکێ په یام و گۆتارا سهههکییا هه رۆماننقیسهکی دیار بییت. پرسیارا گریمانهیی یا فهکۆلینێ بزاڤه ب هه سقبدت نهوه، ئایا رۆماننقیسین سهملین ئەقی فهکۆلینێ شیایه ب ویرههه بهحس ل سیگۆشهیا جفاکی، سیاسی و ئایینی بکن و هه تا چ راده وهکلهه ژ بووینه د دیت و په یامین خوهدا؟

فهکۆلین ل سهه دوو تهوهه هاتییه پارقه کرن: د تهوهری ئیکیدا، ب شیهوهیهکی گشتی بهحس ل تیگهه گۆتاری و شروقه کرنا گۆتاری هاتییه کرن. تهوهری دووی هاتییه تهرخانکر، ژبو شروقه کرنا گۆتاری ههرسی رۆمانین مه وهگرتن، د سیگۆشهیا گۆتاری جفاکی، سیاسی و ئایینیدا. ب ریکا شروقه کرنا گۆتاری گهه شتینه ئهوی نهجامی، کو گۆتاری سهری سلیقانهیی و تهحسین نافشکی گۆتاری رهخنهیییه دهبراره جفاک و کهتواری تیدا دژین، بهلی گۆتارا بلند محمههه دی د رۆمانا سۆتنگهه هدا پتر گۆتارهکا سیاسی دیرۆکییه.

په یقین سهههکی: رۆمان، گۆتار، شروقه کرنا گۆتاری، گۆتاری جفاکی، سیاسی و ئایینی.

رۆماننقیسین بووینه نموونه بۆ نهجامدانا ئەقی فهکۆلینێ ب ویرههه بهحس ل تیگهه گۆتاری و شروقه کرنا گۆتاری هاتییه کرن. تهوهری دووی هاتییه تهرخانکر، ژبو شروقه کرنا گۆتاری ههرسی رۆمانین مه وهگرتن، د سیگۆشهیا گۆتاری جفاکی، سیاسی و ئایینیدا. ب ریکا شروقه کرنا گۆتاری گهه شتینه ئهوی نهجامی، کو گۆتاری سهری سلیقانهیی و تهحسین نافشکی گۆتاری رهخنهیییه دهبراره جفاک و کهتواری تیدا دژین، بهلی گۆتارا بلند محمههه دی د رۆمانا سۆتنگهه هدا پتر گۆتارهکا سیاسی دیرۆکییه.

1. پيشهکی

رۆمان ژ ئهوان ژانرین نهدهبیین بهرفرههه، یین کو پتریا هونه رین گوتنی د پیلین خوهدا هه مبیژ دکهت. ئەقچهنده ژبو بوویه سهدهمی هندی، چه ندين فهکۆلینین زانستی و رهخنهیی د ئەقی بواریدا بهیتنه نهجامدان، ژ ئهوان ژبو شروقه کرنا گۆتارییه د رۆمانیدا، کو لیگه ریانی د فهکۆلین و شروقه کرنا په یاما فهشارتییا رۆمانیدا دکهت و مه بهستا دیارکری یا ئهوی په یامی بۆ خوانده قانی ئاشکه را دکهت. ئەقچهکۆلینیه لیگه ریانه ژبو بهرسقا ئەقی پرسیارا گریمانهیی “ ئایا ههرسی

ب ئەقی چهندی بۆ مه دیارد بییت، رۆمان ئیکه ژ ژانرین گرنگین نهدهبی د نافه بیاتا جیهانیدا، ژبه به ره لاقبونا ئهوی یا بهرچاڤ د نافه جه ماوه ریدا. ئانکو ژ ئهوان ژانرین نهدهبییه ئهوین خوانده قانهکی مزن هه ی. دبیت ئەقە ژبو ب زفریته فه بۆ شیانین ئهوی یین بهرفرهه

* فهکۆلین یا وهگرتنیه ژ نامهکا ماستهری.

* فهکۆلری بهرپرس.

بىزاق ھاتىيە كىرن ژ لايى تىۋرى و پىراكتىفە د سىڭۇشە يا دىياركىدا بھىنە شىرۇفە كىرن.

سەبارەت سنور و چارچوۋە يى لايەنى پىراكتىكىيى فە كۆلىنى رۇمانىن سى رۇماننىق سىن دەقەرى بويىنە سەمپلىن فە كۆلىنى، ئەو ژى رۇمانا سۆتنگە ھـ يا بلند محەمەد ل سالا 2005، مەريەما كچە ژنەك ژ زەمانەك دى يا سەبرى سلىقانىيى ل سالا 2020 و تاقگە يا تەحسىن نىفشكى ل سالا 2011.

فە كۆلىن ل سەر دوو تەوەرەن ھاتىيە پارفە كىرن. د تەوەرى ئىكىدا، ب شىۋەكى گىشتى گىرنگىرىن دىتن و بۆچوونىن زانقان، فە كۆلەر، پەخنەگر و فەيلە سوفان ل دۆر تىگە ھى گۆتارى، شىرۇفە كىرنا گۆتارى ژ لايى تىۋرىفە ھاتىيە بەھسكىرن. تەوەرى دووى ھاتىيە تەرخانكىرن، ژىۋ ھىدى ل گۆرەى مېتۇدا شىرۇفە كىرنا گۆتارى سىڭۇشە يا گۆتارىن جفاكى، سىياسى و ئايىنى د ھەرسى رۇمانىن رۇماننىق سىن دەقەرا بەھدىنادا، يىن بويىنە سەمپلىن فە كۆلىنى بھىنە شىرۇفە كىرن.

2. تەوەرى ئىكى: تىۋر و تىگە ھىن گۆتار و شىرۇفە كىرنا گۆتارى

تىگە ھى گۆتارى:

گۆتار ژ ئەوان بابە تانە يىن مەودايەكى بەرفرە ھـ ژ دىتن و بۆچوونىن فە كۆلەر و پەخنەگران ب خوەفە دگىرىت و بەردەوام جھى دانوستاندنىيە. ھەر ژ سەردەمى زانا و فەيلە سوفىن نىقارنىن يونانى وەكى ئەفلاتون و ئەرسىتۆى، ھەتا دگەھىتە سەردەمىن نوى و زانايىن زانانقانى، ژ بەر ئەقى چەندى مژدارى و ئالوزى د دانە نىياسىن و پىناسە كىرنا ئەوئىدا ھەيە، و ھەر فە كۆلەرەك ل گۆرەى دىتن و بۆچوونىن خوە يىن جودا د تىگە ھى گۆتارى گەھىشتىيە و پىناسە كىرىيە. ئەفلاتون (وەرگىرىيە ژ المرى، 2012 : 10) دەربارەى تىگە ھى گۆتارى دىبىژىت: ((گۆتار ھونەرى ئاخىقتىيە، كەسانىن دەستەھل و شارەزا د ئاخىقتىدا ب خوەفە دگىرىت. دىسان چونكى ئاخىقتە دەربىرەنە ژ ھىزى گۆتار دىبىتە ئەگەرى ژىر مەندى و زىرە كىيا گۆتارىدا د لايە نەكى دىياركىدا)). واتە گۆتار گەلەك لايە نان ب خوەفە دگىرىت، و ھەر لايە نەكى تايىبە تەندىيا خوە يا جودا ھەيە، كول دوىف شارەزايى و بسپورىيا گۆتارىيى دىمىزىت. ھەر ھەرسا ئەرسىتۆى، ژ ئەوان فەيلە سوفانە يىن گىنگى ب گۆتارى داى ب دىتتا ئەوى ھونەرى گۆتارى ئالاقەكە بۆ رازىكىرنى، دىسان شىۋازەكە د پەيوەندىكىرنىدا دەھىتە دىتن و چالاكىيەكا زارەكىيە ئەقى چەندى د ئەقى ھاوكىشىدا وئەنە كەتن: ئاخىقتەكر نامە چالاكىيا زارەكى گۆھدار (حورىە، 2016 : 2-3).

د وئەنە كىرنا ژيانا مۇقا يە تىيىدا. واتە رۇمان دىشەت زىدەتر ژ پەھەندەكى ھىزى و مەرىفى ب دەتە ژيانا ھەر تاكە كەسەكى و تىكەلى بابەت و دىياردە يىن جۆرە و جۆرىن ژيانى بىت.

مەرەم ژ ئەنجامدانا ئەقى فە كۆلىنى ئەو بەزانىن چ جۆرە گۆتار د نافا ئەو ھەرسى رۇمانىن بويىنە سەمپلىن فە كۆلىنىدا ھاتىنە پىشكىشكىرن. دىسان بزانىن تا چ رادە رۇماننىق سىن دەقەرى شىايىنە د ئازاندن و بەھسكىرنا سىڭۇشە يا بابەت يىن گىردايى دىياردە يىن جفاكى، سىياسى و ئايىنىدا خوە نىزىكى كەتورى ژيانا جفاكى خوە بەكەن. ھەر ھەرسا ئارمانچ ژ دروستكىرنا ئەقى فە كۆلىنى ل ژىر ناڧونىشانى بۇ ھاتىيە دانان، ئەو بەزانىن رۇماننىق سىن دەقەرى چەوان شىايىنە خوە نىزىكى ئەقى سىڭۇشە يى بەكەن“ چونكى ئەو بابەت يىن ئەف سىڭۇشە يە د ناڧا خوەدا دەھلگىرىت، د نىرىنا پىريا جفاكىن گىرتىدا، ب بابەت يىن قەدەغە كىرى دەھىنە زانن. ئەف چەندە ژى دىبىتە سەدەمى ھىدى، كەسانىن نىقىسكار گەلەك ب كىمى خوە نىزىكى ئەقى سىڭۇشە يى بەكەن. واتە ب پىكا شىرۇفە كىرنا گۆتارا رۇمانىن ئەوان دى شىيىن زاننن، كو پىريا بويىر و بابەت يىن د ئەقى سىڭۇشە يىدا ھاتىنە ئازاندن ب دروستى دىياردە و بويىر يىن جفاكى، سىياسى و ئايىنى پەنگە داينە يان نە.

بۇ گەھىشتا ئەقان ئارمانجان، د شىرۇفە كىرنا سىڭۇشە يا گۆتارىن جفاكى، سىياسى و ئايىنىدا، مەمفا ژ رىياز و مېتۇدا شىرۇفە كىرنا گۆتارى وەرگىرىيە. ھەر چەندە شىرۇفە كىرنا گۆتارى، د كۆكا خوەدا ب مېتۇدەكا زانقانى ھاتىيە دانان، بەلى د ئەقى فە كۆلىنىدا بىزاق ھاتىيە كىرن، شىرۇفە كىرنا گۆتارى ب پەنگەكى ژ سىنورى پىستى دەربازى تىكىستى بىت. ئەف ئىكە ژى ل بەر پۇناھىيا دىتتىن فە كۆلەر و پەخنەگر يىن ئەدەبى مىنا سەيد يىگىن، ئەبوالواسە الحمىرى، ئەبدىقادىر شىرشار، امىل بىقىنىست و رومان جاكىسون ھاتىيە ئەنجامدان، ئەو يىن شىرۇفە كىرنا گۆتارى ژ كىلگە يا زاننى فەگۇھاستىيە قادا ئەدەبىياتى. ئەف چەندە ژى ب ئاوايەكى گىشتى وەسفى ھاتىيە پەيرە وكرن، بىي خۇ گىردان ب دىتتىن پەخنەگرەكى دىياركىفە.

د بوارى فە كۆلىنىن ئەدەبىدا پىراكتىكىرنا شىرۇفە كىرنا گۆتارى ل سەر زاننى رۇمانى و بابەت يىن گىردايى سىڭۇشە يا گۆتارىن جفاكى، سىياسى و ئايىنى د فە كۆلىنىن بەرى نوكەدا د ناڧ ئەدەبىياتىن كوردىدا، پەنگە گەلەك ب كىمى ھاتىنە بەھسكىرن و ھەكو پىدقى بەچچاڧ نەبىن. د پىريا فە كۆلىنىن ب ئەقى شىۋەى، ب گىشتى ب تنى ژ لايى تىۋرىفە بەھس ل تىگە ھى گۆتارى و شىرۇفە كىرنا ئەوى ھاتىيە كىرن. بەلى د ئەقى فە كۆلىنىدا گۆتارىن د ئەوان رۇمانىن ھاتىنە دەستىشانكىرنا،

((گوتار ئەو ئاخفتنه یا کو بۆ کهسی به‌رامبه‌ر ده‌یته ئاراسته‌کرن ب مه‌به‌ستا گه‌هاندنا په‌یامه‌کا ده‌ستنیشانکری)). ئانکو گوتاره دبیته سه‌ده‌می دروستبوونا ئەوی په‌یوه‌ندی دا نا‌قه‌را ئاخفتنکه‌ر و گوهداریدا ژبو گه‌هاندنا مه‌رما خو به‌ دیارکری بۆ کهسی به‌رامبه‌ر . هه‌روه‌سا د فەرهنه‌نگا شرۆفه‌کرنا گوتاریدا هاتییه‌ گوتن، گوتار: ((به‌که‌یه‌کا زمانیه‌ ژ چه‌ندین رسته‌یان پیکده‌یت و ئالافه‌که‌ ب ریکا نیشانی‌ن ده‌نگی د نا‌قه‌را که‌ساندا ده‌یته‌ بکاره‌یان، بۆ گه‌هاندنا په‌یامی ل دۆر با به‌ته‌کی دیارکری)) (شارودو و منغونو، 2008 : 180-181). دبیت گه‌له‌ک جارن ژ هه‌بوونا ده‌نگه‌کی ئاخفتن جه‌ی خو به‌گریته و د ئەنجامدا په‌یف و ده‌سته‌واژه‌ی‌ن نوی په‌یدایین و بینه ئەگه‌را دروستبوونا گوتاری. واته‌ گوتاری چ پیفه‌رین ده‌ستنیشانکری نین. ((دبیت ژ رسته‌یه‌کا ساده‌ یان ژ رسته‌یه‌کا لیکدای و دریز پیکه‌یت، و ئەق رسته‌یه‌ به‌که‌یه‌کا په‌یوه‌ندی‌کرنی یا ته‌مام ب خو‌فه‌ بگریته))، (المتوکل، 2001 : 81). ئەمیل بن‌فنیست Emile (Benveniste وه‌رگرییه‌ ژ زه‌یتونی، 2002 : 88) ب ئەفی شیوه‌ی گوتاری دده‌ته‌ نیاسین کو هه‌ق شیوه‌ی بۆ‌چوونا به‌ری نه‌ایه‌: ((گوتار ئاخفتنه‌ که پیدفایاتی ب ئاخفتنکه‌ری و گوهداری هه‌یه‌، ئارمانجا یی ئیکی ئەوه‌ کارتیکرنی ل یی دوی بکه‌تن ب هه‌ر شیوه‌یه‌کی هه‌بیت، دیسان هه‌لگه‌ر هه‌می جوړین گوتارا زاره‌کییه‌ ب ئاست و لایه‌نین وی بین نفیسکیه‌)). د ئەفان بۆ‌چووناندا خو‌ه‌یا دبیت گوتار چ نفیسکی، چ زاره‌کی دبیت هه‌لگه‌ر په‌یامه‌کییه‌، کو گوهدار چافه‌ریی رهنکرنیه‌ ژ لای قه‌گیریه‌، و په‌یوه‌ندیه‌ک هه‌یه‌ دنا‌قه‌را بوویه‌ری و چه‌وانییا گوتنی ژبو گه‌هاندنا په‌یامی، ل ئەفیری فریکه‌ر و وه‌رگر پولا خو‌ه‌ دبین و هه‌ر گوتاره‌کا ده‌یته‌ ئاراسته‌کرن ژ که‌سه‌کی بۆ که‌سه‌کی دیت ب ریکا جه‌نا‌قه‌کی ده‌رپیری ژ خو‌ه‌ دکته‌. له‌ورا ده‌یته‌ گوتن: گوتار ((بریتییه‌ ژ ئەوان زانیاری و پیزانیان ئەوین فریکه‌ر ئاراسته‌ی جه‌ماوه‌ری دکته‌))، (عه‌لی، 2013 : 27). دیسان تزفیتان تودوروف (وه‌رگرییه‌ ژ صریدی و دغفل، 2019 : 8) گوتاری ب ئەفی شیوه‌ی دده‌ته‌ دیارکرن: ((هه‌ر تشته‌کی به‌یته‌ گوتن، دگه‌ل هه‌بوونا ئاخفتنکه‌ری و گوهداره‌کی، مه‌به‌ستا ئاخفتنکه‌ری ئەوه‌ ب ریکه‌کی کارتیکرنی ل گوهداری بکه‌تن)). واته‌ گوتار هه‌قه‌یینه‌ و خودان شیوازه‌ک تادیبه‌ ته‌ ژبو گه‌هاندنا په‌یامه‌ د نا‌قه‌را گوهدار و ئاخفتنکه‌ریدا، و پیدفاییه‌ ب ته‌کنیکه‌ک جودا به‌یته‌ ئاراسته‌کرن و سه‌رنجا گوهداری بۆ لای خو‌ه‌ پابکیشیت و بگه‌یه‌ته‌ ئەنجامین پیدفی“ چونکی ئارمانجا گوتاری گه‌هاندنا په‌یامیه‌ بۆ که‌سانین به‌رامبه‌ری خو‌ه‌، ئەوژی گوهداره‌.

ئانکو ئەم ده‌یته‌ بیژین دیتنا ئەرسته‌وی ژی مینا ئەفلاتونی پشتبه‌سته‌ن ل سه‌ر گوتارا زاره‌کی، کو ئاخفتنکه‌ر بزافی دکته‌ ب شاره‌زایی و شیوازه‌کی سه‌رنجا‌کیش گوتارا خو‌ه‌ پیدکیش بکه‌ت ژبو هندی رازیکرنا گوهداری ب ده‌ست خو‌ه‌فه‌ بینیت، و په‌یامه‌ خو‌ه‌ ب سه‌رکه‌فتیانه‌ بگه‌هینیت. ئیکه‌م ده‌رکه‌فتنا رسته‌قینه‌یا زارافی گوتاری - وه‌ک بابته‌ک، بیته‌ ته‌وه‌ری سه‌ره‌کیی قه‌کۆلینه‌کا زانستی، دزفریه‌قه‌ بۆ به‌ره‌مه‌کی زمانیه‌ی زانیی زمانفانی فه‌ره‌نسی گوستاف گیوم (1883-1960)، ب نا‌فی (وانه‌ی‌ن زمانی - 1946)، تیدا زارافین (زمان - ئاخفتن) یا دی سۆسیری گوهارتییه‌ ب (زمان - گوتار)، (مه‌مه‌د، 2014 : 31-32). دیسان ده‌یته‌ زانین کو د ره‌وشه‌نیریا عه‌ره‌بیدا الخ‌گاب-گوتار زارافه‌کی فره‌ پامانه‌ و هه‌لگه‌ر واتاین جودایه‌. ((ژ ره‌گی (خ گ ب) هاتییه‌ وه‌رگرتن، و دگه‌ل ره‌وشه‌نیریا بیانی په‌یدابوویه‌ و پشت به‌ستن ل سه‌ر هه‌زا ره‌خنه‌ یا نوویا عه‌ره‌بی کرییه‌، کو ژ زارافی ره‌خنه‌ی بیانی " Discourse هاتییه‌ وه‌رگرتن))، (شرشار، 2006 : 8) ب پامانا ((گفتوگو دیت))، (دزه‌یی، 2014 : 77). د فه‌ره‌نگین زارافین ئەده‌بیدا الخ‌گاب - Discourse هاتییه‌ وه‌رگرتن ب زارافین (گوتار، ئاخفتن، دانوستاندن)، به‌لی ژا هه‌میان به‌ره‌لا‌قتر گوتاره‌ و پامان ژ بکاره‌ینانا زمانیه‌ یان (بکاره‌ینه‌ری زمانی) (Language in Use ابن‌سلامه‌، 2009 : 12). ئەفه‌ ئەوی چه‌ندی دگه‌هینیت، گوتار هه‌لگه‌ر واتاین جودایه‌، به‌لی یا پتر دیار و پولا خو‌ه‌ دبیت گوتاره‌. ئانکو مه‌رم ژ زارافی گوتاری جوړه‌که‌ ژ وه‌رگرتنی یان پیناسه‌یه‌ که‌ بو زارافی Discourse د زمانی ئینگلیزیدا و هه‌فکویفی وی Discours د فره‌نسیدا یان ژی Diskur یا ئەلمانی. بذیاتی ئەوان بۆ په‌یفا لاتینی Discours فه‌دگه‌رن یین کو ژ کاری Discourse هاتییه‌ وه‌رگرتن. ب پامانا "هاتن و چوون ل قیره‌ و ویراهه‌ یان ژی چوون ب ئەفی لای و لای هه‌" (صریدی و دغفل، 2019 : 5-6). هه‌روه‌سا د زمانی کوردی ژیدا ((زارافی گوتار ژ سه‌رچاوی (گوتن) هاتییه‌ وه‌رگرتن، ئەق زارافه‌ په‌یغه‌کا لیکدایه‌ ژ کاری پابوری (گوت) و پاشگری (ئار) پیک هاتییه‌. مه‌به‌ست ژ تشته‌ی هاتییه‌ گوتن))، (حه‌جی، 2011 : 67). واته‌ مه‌ست ژ گوتاری ئەو تشته‌ یی ده‌یته‌ گوتن. سه‌باره‌ت پیناسه‌کرنا گوتاری هه‌ر وه‌کی مه‌ل ده‌ستپیککی ئاماژه‌ پیدای چه‌ندین شیوه‌ و جوړان هاتییه‌ پیناسه‌کرن. دی بزافی که‌ین ل ئەفیری هه‌ده‌ک پیناسه‌ یان به‌رچا‌ف بکه‌ین. عبدالهادی بن‌قافر الشه‌ری (2004 : 37) ده‌راره‌ی پیناسه‌کرنا گوتاری دبیزیت:

بکارهینان وەك بوارین: سیمپۆلۆژی، جفاکی، دەروونی و شتواژگەری. مەبەست ئێش شەرۆفەكەرن و فەكرنا كودین گۆتارییە بۆ گەھاندنا (پەيامی)، (خەبرە، 2017 : 7). لە ورا دشیین بیژین شەرۆفەكەرن گۆتاری فەكۆلینە كا فرە لایەنە، و د تیگەھێ زانستین مرقاھەتیدا تۆشی نەسە قامگەرییە كا مەزن دبیەت " چونکی شەرۆفەكارین گۆتاری زانایین كۆمەلناس، دەروونناس و زمانغانین. ئەقەژی دبیەت سەدەما جیاوازی و ناكۆکیی، كو ل ئەمریکا دچیتە دبواری (ئەنتروپۆلۆجیا) مرقناسی و ل فەرەنسا ل سالین شیستا شەرۆفەكەرن گۆتاری دەربازی ئاراستەیا زمانەوانی دبیەت (مانغونو، 2008 : 10-11). واتە ئەقان ھەردوو ئاراستەیان کاریگەرییە كا مەزن ل سەر شەرۆفەكەرن گۆتاری ھەبوو.

زمانغانان د ناھەراستا سەدی بیستیدا پتر تەكەزی ل رستی و ئەو كەرسەستەیین رستی پیکدەینن دكر، ئەقە چەندەژی فەدگەریت ژبو ((نەبوونا تیۆرەكا زمانغانی، كو گرنگیی ب یەكەیین مەزنتەر ژ رستی بدەت، وەكو دەقی نقیسی و دەقی دەیتە گوتن، دیسان فەكۆلین ل سەر پیکەینەرین رستی ب ساناهیتەر دەیتە دەستنیشانكەرن و شەرۆفەكەرن ژ فەكۆلین و شەرۆفەكەرن ئەوان پەیوەندییەن دناق دەق و گۆتاراندا ھەین))، (عەبدوللە و عەلی، 2019 : 247). سەرەرای زەحمەت دیاربوونا رەھـ و ریشالین شەرۆفەكەرن گۆتاری ل دۆر ئەقی چەندی شارووبو و منگنو (وەرگرتییە ژ عزی، 2009 : 46) دبیژن: ((رەھـ و ریشالین زارافی" شەرۆفەكەرن گۆتاری" بۆ ئەوی فەكۆلینێ فەدگەریت یا ژ نقیسینا زەلیگ ھاریس ل سالا 1952، كو مەرەم ژ بەرفەرەكەرن لایەنن دابەشكارییە د دیاركان ئەوان پامانین ل پشت رستی دقە شارتی ((Transphrastique ئەقە ئەوی چەندی بۆ مەدەتە خوەیاكەرن، بۆ ئیکەم جار ھاریس ئەقە زارافە ئینایە د جیھانا بکارهیناندا. ئانكو ((ھاریس ھەر ژ سالا 1952 ری خۆشكرییە دكو شەرۆفەكەرن گۆتاری بییتە كێلگە یەك كو زمانغانییە نەچار بەكە گرنگیی ب بابەتین گریدای پیکهاتەیین گۆتاری بدەت))، (یوسف، 2004 : 129). ھەروەسا د گۆتارا ھاریس دا یا ژمارە (13) د رۆژنامە یا (Languages) دا بەلاق بووی دیاردبیەت، ئەوی كار ل سەر پیکەفە گریدانان د ناھەرا رستی و زمانغانییا تیکستی دكر (عزی، 2009 : 49). ئەقە ئەوی چەندی دگەھینیت، زارافی گۆتاری بۆ ئیکەم جار ژ لای ھاریس فە ھاتییە بکارهینان، كو د كەقندا ژبو ھندی ھاتییە بکارهینان ھەر یەكە یەكا د سەر رستیدا ل ژیر ئەقی ناھی بەیتە دانان. پشتی بەلاقكەرن ئەوی فەكۆلینا زەلیگ ھاریس ل دۆر شەرۆفەكەرن گۆتاری وەك ئیکەمین پینگاڤ بۆ بەرفەرەكەرن سنورین فەكۆلینن زمانی و ژ سنوری رستی بەرەڤ سنوری گۆتاری برین

ژ ئالییەکی دیفە ھەر وەك د مژارا تیگەھیدا ل دەستپیکێ ھاتییە پۆھنكەرن، ھندەك فەكۆلەر گۆتاری ب گوتنا زارەكیڤە گریدەن. بۆ میناك فاتح زیوان (وەرگرتییە ژ بن سلامە، 2009 : 14) د گۆتارەكیدا ل ژیر ناھی (بەرەڤ گۆتارا پەخنەبیا ھەقچەرخا عەرەبی) دبیژنیت: ئەو پەیوەندییا پۆھن و ئاشكەرا و واتادار یا د ناھەرا زارافی گۆتاری و ئاخاقتنیدا، و وەكھەقییا زمانەوانی ل سەر ئاستی زارافی فەرەنگیدا ئامازە یە بۆ دەستەواژەیا زارەکی " چونکی پامانا زارافی ب شیوہیی نقیسی نەھاتییە بەلاقكەرن، بەلكو ب ئاستی زارەكیڤە ھاتییە گریدان. دیسان ھەمان بۆچوون ل دەڤ محمد علی التھانوی (1996 : 749). دەیتە دیتن ((گۆتار د رەسەنا یەتیبیا خوہ یا زمانیدا ئاخقتنی ئاراستە ی كەسانین دی دكەت ژبو تیگەھشتنی، پاشان دەیتە فەگۆھاستن بۆ ئاخقتنا ھاتییە ئاراستەكەرن)). واتە گۆتار زارەکی یان نقیسییە ئاخقتنی ئاراستە ی كەسانین دی دكەت ژبو تیگەھشتنی. ل دویماییی فەرە ئامازی ب ئەوی ئیکێ بدەین: ژ دیارترین بۆچوونین پەخنەگرا و فەیلەسوفان سەبارەت تیگەھێ گۆتاری دیتنن میشل فۆكۆینە د فەكۆلینن "ئركیولوجیا المعرفه" (1972)، "ادب و عقاب" (1975 م) ھەروەسا د وانەیین "نظام الخقاب" دا. فۆكۆ (وەرگرتییە ژ الرویلی و البازعی، 2002 : 155) دەربارە ی گۆتاری دبیژنیت: ((تورەكا ئالۆز ژ پەیوەندیی جفاکی، سیاسی و پەوشەنبیری، یاكو چاوانییا دروستكەرن ئاخقتنی وەك گۆتار ب ئاسانكاری و زالبوون د ئیک دەمدا دەیتە دانان)). ژ ئەقی پیناسەیا فۆكۆی دیارە ھەر وەك فەكۆلەر ئەمین عەبدولقادر عومەر (2018 : 82) دبیژنیت: ((گۆتار تیگەھەکی ئالۆزە و یا گریدایە ب تیگەھێ ئەپستمیڤە، لی ئەم د شیین د گۆتاری ب گەھین ل گۆرە ی راقەیین ئەوی كو ئەو ھز دكەت گۆتار ھەر ژ دەستپیکێ ھەتا دوماھیکێ وینە یەكە یان پارچە یەكە ژ دیروکی)). واتە ل دویف فەلسەفەیا فۆكۆی ئەو چەندە دەیتە زانین، كو گۆتاری تیگەھەکی ئالۆز و بیافەکی بەرفەرەھێ ئەپستمولۆژی ھە یە پتیریا زانستین ئایینی، پەوشەنبیری، جفاكناسی و سیاسی بەشداریی د گۆتاریدا دكەن، ژبەر ئەقی ئیکێ فۆكۆی گۆتار ب تیگەھەکی ئالۆز ل قەلەم دایە، بەلی سەرەرای ئالۆزییا گۆتاری ھەر تاكە كەسەك ل گۆرە ی دیتن و بسپوریا خوہ دشیت د گۆتاری بگەھیت.

شەرۆفەكەرن گۆتاری:

دانانا میژوویە كا دەستنیشانكری بۆ زارافی شەرۆفەكەرن گۆتاری كارەکی ب سانامی نینە " چونکی ئەقە زارافە ئاراستەییکی دیاركری ب خوہفە ناگریت، بەلكو د بیاف و لایەنن ھەمەجۆردا بكاردەھیت. واتە تیگەھێ شەرۆفەكەرن گۆتاری (Discourse Analysis) تیگەھەکی بەرەلاقە. شەرۆفەكەرن گۆتاری ((د بیاف و بوارین جیاوازا دەیتە

دبېژیت: ((زمان ل سهر شیوه یی په یف و رسته یین ساده پیکنه هاتیبه، به لکو پیکها ته په که ژ رسته یین پیکه گریډای))، (هاینه من و فیه فیج، 1997: 21). ب هقی چه ندی ئاشکرادبیت، هاریس بزاڤ کریبه سالوخذانه کا بونیا دگری بۆ تیکستی بده ته دیارکرن.

هر چه نده پتريا ژیدهر و سه رچاوه یین ل دور شرؤفه کرنا گوتاری دپه یفن، میژویا په یدابوونا هقی زاراقه ی بۆ فه کولینا هاریس دفرینن هوال ساللا 1952 هاتیبه به لافکرن، هر وهکی ل ده سته پیکه مه ئاماره پیکری، به لی ئه گه ر نیرینه کا هویر ل فه کولینا ناقبری بکه یین دی دیار دیت ((د شیا نندا نینه هقی فه کولینن وهک ده سته پیکه شرؤفه کرنا گوتاری بدانن" چونکی د هقی فه کولینیدا هاریس کار ل سهر دروستکرنا زمانفانیا تیکستی کریبه Text Linguistics یان ری دشیین دبژین شرؤفه کرنا که فنا گوتاری باسکریه ((Traditional discourse، بن عبدالکریم، 2016: 113)).

واته هه هه بۆچوونه هوی چه ندی بۆ مه ده لمینت، کو هاریس نه ئیکه م کهسه د بابه تی شرؤفه کرنا گوتاریدا.

ب شیوه یه کی گشتی دیاربوونا هوی بیافی "شرؤفه کرنا گوتاری" تیدا په یدابووی بۆ ((نیقا دووی ژ سالین شیستان فه دگه ریت، و ل دویدا چه ندین شه پۆلین جیاواز یین گریډای شرؤفه کرنا گوتاری په یدابووینه . ئانکو د هوی سه رده میدا په یدابوویه ده می زانستین مرقایه تی که فتنه ل ژیر ده سته هه لاتا زمانفانیا بونیا دگری، مارکیسی و شرؤفه کرینن ده روونی))، (عزی، 2009: 46). واته ژبو فه دیتنا شینوارین هوان شه پۆلین باس ل شرؤفه کرنا گوتاری کرین، پیدقیبه فه گه رینه ((ناقه راستا سالین شیستان نه خاسمه زانستین هه نترپوولوجی و په یوه ندیین شرؤفه کرنا ئاخفتنی ل دویف ریبارین دیارکری. دیسان ژ لای قوتابخانه یا فه ره نسیفه ری چه ندین شه پۆل ژ بکاره یانین زمانفانی، ریبارین ئاخفتنی و تیکست هاتینه ئاراسته کرن. دگه لدا بوچوونین میشل فوکو (1969) کو ب بوچوون و هزرکرنا خوه فه به ره میکانیزمین ئاخفتنیفه دچیت. هه ره سا دیتنن میخانیل باختین و گرنگیپیدانا هوی ب به ش و چالاکیین گوتاری))، (شارودو و منغونو، 2008: 44). هه هه قوناغ و پینگا فه ده رگه هه ک بوویه ژ بۆ هندی زمانفان و شاره زایین شرؤفه کارین گوتاری ژ سنوری رسته یی ده رباز ببن و دیچوونا په که یین د سهر رسته ییدا بکه ن، ژبو پوهنکرنا کودین فه شارتییین ل پشت تیکستی. ژبو دیارکرین و فه کرنا هوان کودین دائیخستی و ئاشکه راکرنا مه به سته نقیسکاری، هه هه فه په ئارمانا شرؤفه کرنی کو لیگه ریان و فه کولینن ل ئاخفتنا ده یته ئاراسته کرن دکه ت.

ده رباره ی داننه نیا سین و پینا سه کرنا شرؤفه کرنا گوتاری، گه له ک ژ زانا و فه کولهران ب بوچوون و نیرینن خوه شیاینه د پینا سه یین جوړه و جوړدا شرؤفه کرنا گوتاری بده نه نیاسین. فان دیک ده رباره ی شرؤفه کرنا گوتاری (وه رگریبه ژ شارودو و منغونو، 2008: 44) دبېژیت: فه کولین و دیچوونه کا هویره، پیدقی ب بکاره یاننه کا دروستا زمانیه ژ لای ئاخفتنه رین راسته قینه فه د ده م و کاودانین گونجایدا. دیتنا فان دیک هوی چه ندی ده لمینت، کو ژ شرؤفه کرنا زمانی ده ربازی شرؤفه کرنا گوتاری دبیت. پاشان ب لایه نین زمانی بکاره یاننه یفه گریده ت و شرؤفه دکه ت. هه ره سا براون و یول (وه رگریبه ژ مانغونو، 2008: 9) دبژین: ((شرؤفه کرنا گوتاری بکاره یاننا شرؤفه کرنا زمانیه)). دیسان جورج موان George Mounan (وه رگریبه ژ عزی، 2009: 47) دبېژیت: ((هه ر ته کنیکه کا کار ل سهر فه دیتنا پیکه اتنا هوان په یوه ندیین دکه ت یین د ناقه را په که یین زمانیدا هه یین د نا گوتاریدا، هه هه چ زاره کی یان نقیسی بیت د ئاسته کی د سهر رستیدا ب شرؤفه کرنا گوتاری ده یته زانین)). ده ره نه نجامی هه فان بۆچوونان ل دور پینا سه کرنا شرؤفه کرنا گوتاری دیار دیت، کار ل سهر په که یین مه نتر و ده ربازبووی ژ سنوری رستی ده یته کرن. واته ژ ناقه هویا تیکستی ده رباس دبیت و گرنگی ب ده رووبه ران ده یته دان، له ورا دشین بیژین شرؤفه کرنا گوتاری ئانکو شرؤفه کرنا ئاخفتنی، کو پتريا فه کولهران وهک چالاکی و په نگه داننه ده ژمیرن.

ب هقی چه ندی بۆ مه ئاشکه ر دبیت، شرؤفه کرنا گوتاری د هه بوونا خوه دا خودان میژوویه کا ئالوزه و د رمانه کا ده سته شیانکریدا نا هیته چارچؤفه کرن، به لکو د پتريا خواندن و فه کولینن مرقایه تیدا ده یته بکاره یان و د گه له ک بیافاندا جهی خوه رگریبه مینا جفاکی، فه لسه فی، کومه لایه تی و په خنه یی. هه ره سا گه له ک ژ فه کولهران زمانفانی، د بیافی جودایین گریډای بابه ت و دیارده یین زمانی مینا دنگ و په یف و ده سته واژه یین دچنه ل ژیر ریسیاین ریزمانی د دروستکرنا رسته یاندا کار ل سهر شرؤفه کرنا گوتاری کریبه . واته د بابه تین زمانفانیدا، زمانفانان شیا په په یوه ندیه کی د ناقه را گوتاری و شرؤفه کرنا هویدا دروست بکه ن.

د هقی فه کولینیدا شرؤفه کرنا گوتاری، شرؤفه کرنه ک زمانی نینه، یا کو زمانفان د شرؤفه کرنا گوتاریدا په یوه و دکه ن، به لکو شرؤفه کرنا هوان تیکستین هه ده بیبه، یین رومانفیسان بابه تی رۆمانی پتر ئیخستیبه د قالمه کی هه ده بییدا و ژ سنوری رستی ده ربازبووین، ژبو هندی گوتاره کا هه ده بی د ناقا به ره مین خوه دا ب ئافرینن. واته د ته وه ری دویدا، سیگوشه یه یا گوتارین جفاکی، سیاسی و ئایینی،

جفاکی هه‌یه، ئانکو ئە‌ف گۆتاره ژ فریکه‌ره‌کی بۆ وه‌رگری د نا‌فا جفاکیدا ده‌یته‌ فه‌گوه‌استن، ژبو پرکرنه‌ ئه‌وی فالا‌هیا د نا‌فا جفاکیدا هه‌ی.

واته‌ دش‌ی‌ین بیژین ئە‌ده‌بیات ب گشتی و پۆمان ب تایبه‌تی ره‌نگه‌ف‌ه‌دانا جفاکیه‌ وب ش‌ی‌وه‌یه‌کی راس‌ته‌وخۆ گر‌یدای کر‌یارین جفاکیه‌. پ‌تریا ئە‌و بابه‌ت‌ین پۆمانن‌ف‌یس د نا‌فا به‌ره‌م‌ین خوه‌دا د ئاز‌رینن ژ‌ی‌ده‌ری ئە‌وان ژ بوویه‌ر و کر‌یارین جفاکیه‌، وه‌ک بابه‌ت‌ین ئە‌قین‌ی، س‌ی‌کس، ه‌اف‌ی‌وون، کوشتن، په‌ف‌اندن و کر‌یت‌کرن.

1- ئە‌قین‌ی: مه‌به‌ست پی ئە‌ف‌ین‌دارییا د نا‌قه‌را په‌گه‌زی ن‌یر و مید‌یه‌. ئە‌ف‌ جوړه ئە‌قین‌یه‌ د پۆهن‌کرنه‌کا س‌اده‌دا په‌یوه‌ندیه‌کا دل‌دارییه‌ د نا‌قه‌را دوو که‌سان‌دا. واته‌ دا‌خ‌باربوونا دوو په‌گه‌زین ژ‌یک جودا ل به‌رام‌به‌ری ئ‌یک، کور ب ک‌چی دا‌خ‌بار بییت، یان به‌رۆف‌اژی. هه‌بوون و دیار‌بوونا هه‌ست‌ین ئە‌قین‌یه‌ د نا‌قه‌را هه‌ردوو په‌گه‌زان‌دا، د نا‌فا هه‌ر س‌ی‌ پۆمانان‌دا ده‌یته‌ د‌یتن، له‌ورا دب‌ین‌ین وه‌که‌ه‌قیه‌ک هه‌یه‌ د ئە‌قی بواریدا. ئە‌گه‌ر ل بوویه‌رین پۆمانا سۆت‌نگه‌ه — بن‌یرین د‌ی‌ ب‌ین‌ین هه‌ر ژ ده‌ست‌پ‌یک‌ا د‌ار‌یژ‌تن و ن‌ف‌یس‌ینا ئە‌قی پۆمان‌ی، سه‌ره‌اتییا ئە‌قین‌یا کاره‌کته‌ری سه‌ره‌کی سیابه‌ندی و خوه‌شت‌قییا ئە‌وی یا ب نا‌قی ن‌یر‌گ‌ز ده‌یته‌ به‌حس‌کرن. زین‌دان و ئە‌و ژ‌ورا ته‌نگ و ت‌اری بب‌وو په‌رتووکا ه‌ز و ت‌ی‌ب‌ین‌ین سیابه‌ندی، هه‌رده‌م د‌گه‌ل ئە‌وان ه‌زان چ‌یرۆکا ئە‌قین‌یا خوه‌ د‌ب‌یر‌ان‌کا خوه‌دا فه‌د‌گ‌یرا. ((هه‌رچه‌نده ئە‌ز ئە‌ف‌ین‌د‌اره‌کی نه‌سه‌ره‌ک‌فت‌ی بووم. ژ‌ب‌لی وی ک‌چ‌ا ل ن‌یز‌یک م‌الا مه‌، من ئە‌قین‌ی د‌گه‌ل که‌س‌ی نه‌کر‌ییه‌)) (محمد، 2005: 19). د ش‌رۆفه‌کر‌نا ئە‌قی بوویه‌ر‌یدا فه‌گ‌یر ئە‌وی چه‌ندی بۆ مه‌ ئ‌اش‌که‌را د‌که‌ت، ق‌اره‌مان‌ی ئە‌قی پۆمان‌ی بی ب نا‌قی س‌یابه‌ند ئە‌ف‌ین‌د‌ار‌بوویه‌، ب ئە‌قین‌ه‌کا پا‌ق‌ژ دویر ژ هه‌می جوړ‌ین سه‌رد‌اب‌رن، خ‌یا‌نه‌ت‌کرن و پ‌د‌یش‌یل‌کرن م‌اق‌ ئە‌وی ک‌چ‌ا دل‌ی خوه‌ بۆ ئە‌وی فه‌ک‌ری. د چ‌یرۆکا ئە‌قین‌یا ئە‌وان‌دا س‌ال‌خ‌ه‌ت‌ین وه‌ف‌اد‌اری‌ی ت‌یدا د‌ دیارن “چ‌ون‌کی تا دو‌ما‌هی‌یا پۆمان‌ی و پ‌شت‌ی گرت‌نا س‌یابه‌ندی و سه‌ره‌رای ئ‌ی‌شان و ئە‌ش‌که‌نجه‌دان‌ی، به‌رده‌وام خوه‌شت‌قییا ئە‌وی یا ب نا‌قی ن‌یر‌گ‌ز، ل ه‌زا ئە‌وی ق‌اری نه‌بوویه‌. سه‌رنه‌که‌ف‌ت‌نا ئە‌وی د ئە‌قین‌یه‌دا دوور‌که‌ف‌تنه‌ ژ خوش‌ت‌قییا خوه‌، کو ده‌یته‌ گرت‌ن و بۆ ماوه‌یه‌کی د‌ر‌یژ‌ ده‌یته‌ زین‌دان کرن. ئە‌گه‌ر ئە‌م هویر‌تر ل ئە‌قی بوویه‌ری بن‌یرین د‌ی‌ ب‌ین‌ین، پۆمان‌ن‌ف‌یسی ق‌یا‌یه ئە‌وی چه‌ندی ب‌گه‌ه‌ین‌یت، کو ق‌یان و حه‌ژ‌یکرن پ‌تریا گه‌نج‌ین ملله‌تی کورد پ‌وی ب پ‌وی ئە‌قی سه‌رنه‌که‌ف‌تن‌ی بوویه‌. هه‌لبه‌ت سه‌ده‌م‌ین جودا ل پ‌شت ئە‌قی سه‌رنه‌که‌ف‌تن‌ی هه‌نه‌ د‌یار‌ترین‌ی ئە‌وان ژ‌ی د‌اب‌و نه‌ر‌یت‌ین هۆز‌ینه‌. ل‌ی ل ده‌می ملله‌ت‌ه‌ک بی دا‌گیر کری بییت، ه‌ینگ‌ی ئە‌گه‌ر س‌یاس‌ی ژ‌ی د‌ب‌نه‌ ر‌ی‌گ‌ر و ئ‌اس‌ته‌نگ د سه‌ر‌ک‌رت‌نا ئە‌ف‌ین‌د‌اری‌یدا. پۆمانا سۆت‌نگه‌ه — ژ‌ی ب گشت‌ی ده‌ر‌پ‌ینه‌ ژ

ژ‌ی‌ده‌تر ئە‌م د‌ی‌ ب‌د‌یت‌نه‌کا ئە‌ده‌بی کار ل سه‌ر ش‌رۆفه‌کر‌نا گۆت‌اری که‌ین، ژ‌بو ه‌ندی بزاین مه‌ره‌ما هه‌ر پۆمان‌ن‌ف‌یسه‌کی د ئ‌از‌اندن و د‌ار‌یژ‌تن گۆت‌ارا خوه‌دا ق‌یا چ په‌یام ب‌گه‌ه‌ین‌یت؟

س‌ی‌گۆشه‌یا گۆت‌ارا جفاکی، س‌یاس‌ی و ئ‌ای‌ینی د رۆمان‌ین ده‌فه‌ر‌یدا. هه‌لبه‌ت به‌حس‌کرن بابه‌ت‌ین گر‌ید‌ای س‌ی‌گۆشه‌یا گۆت‌ار‌ین جفاکی، س‌یاس‌ی و ئ‌ای‌ینی د نا‌فا پ‌تریا به‌ره‌م‌ین جفاک‌ین گرت‌ی و ئ‌ول‌د‌ار‌دا د سنۆرد‌ار‌کر‌ینه و ب ه‌یل‌ین س‌و‌ر ده‌ینه‌ زان‌ین، به‌ل‌ی وه‌کو یا دیار چ ن‌ف‌یس‌کار نه‌ش‌ین خوه‌ ژ به‌حس‌کرن ئە‌ف‌ان جوړه بابه‌تان ق‌اری ب‌که‌ن و ب ش‌ی‌وه‌یه‌کی راس‌ته‌وخۆ یان فه‌ش‌ارت‌ی د نا‌فا به‌ره‌م‌ین ئە‌وان‌دا په‌نگه‌ف‌ه‌دایه‌ “چ‌ون‌کی هه‌ر ئ‌یک ژ ئە‌وان ته‌مام‌که‌را یاد‌یه‌ و کار‌ی‌گه‌رییا خوه‌ ل سه‌ر پ‌اش‌ه‌رۆژا جفاک و م‌رۆف‌ان هه‌یه‌. واته‌ هه‌بوونا ئە‌ف‌ان هه‌رس‌ی بابه‌تان ب ژ‌یا‌نا م‌رۆف‌ان‌غه‌ یا گر‌ید‌ایه‌. ژ‌به‌ر‌کو س‌ی‌گۆشه‌یه‌کا هه‌ست‌یاره‌ له‌ورا گه‌له‌ک ب هوش‌یارانه‌ ن‌ف‌یس‌ه‌ سه‌ره‌ده‌ری‌ی د‌گه‌ل ئە‌قی س‌ی‌گۆشه‌یی د‌که‌ن و ن‌یز‌یکی ئە‌قی چه‌ندی د‌بن.

د سه‌روشت و د‌یت‌نا جفاکی کورد‌ه‌وار‌یدا، پ‌تریا جار‌ان به‌حس‌کرن ئە‌ف‌ان جوړه بابه‌تان نه‌خاسمه‌ بابه‌ت‌ین به‌حس‌ل دیار‌ده‌ و ئ‌اریشه‌ی‌ین جفاکی ی‌ین هه‌ست‌یار و گر‌ید‌ای ژ‌نی (نامو‌یسی) د‌که‌ن، ژ بابه‌ت‌ین پ‌یکه‌پ‌ینه‌د‌اینه و به‌زان‌د‌نا ه‌یل‌ین س‌و‌رن و سه‌ره‌ده‌ری‌یه‌کا تایبه‌ت د‌گه‌ل ده‌یته‌ کرن” چ‌ون‌کی وه‌کو یاد‌یار جفاکی کورد‌ی ژ ئە‌وان جفاکانه‌، ی‌ین د‌اب‌ونه‌ر‌یت و به‌ره‌ست‌ین خوه‌ ی‌ین هۆز‌یف‌ه‌ گر‌ید‌ای. واته‌ ن‌ف‌یس‌کار‌ین مه‌ نه‌ش‌یا‌ینه، یان نه‌ق‌یا‌یه‌ ب به‌ر‌فره‌هی به‌حس‌ل ئە‌ف‌ان بابه‌تان ب‌که‌ن. د ئە‌قی فه‌ک‌ول‌ین‌یدا د‌ی‌ بزاف‌ی که‌ین هه‌رس‌ی س‌ی‌گۆشه‌ی‌ین جفاکی، س‌یاس‌ی و ئ‌ای‌ینی د نا‌فا به‌ره‌م‌ین ن‌ف‌یس‌ه‌ر‌ین نا‌قه‌ر‌یدا فه‌ک‌ول‌ین ب ر‌یک‌ا ش‌رۆفه‌کر‌نا گۆت‌ار‌ین ئە‌وان پ‌یش‌ک‌یش‌کر‌ین د به‌ره‌م‌ین خوه‌دا، د‌اکو ئ‌اوا‌ی‌ی سه‌ره‌ده‌ری‌یا ن‌ف‌یس‌ه‌ران ل‌گه‌ل ئە‌قی س‌ی‌گۆشه‌یا هه‌ست‌یار پ‌یش‌چ‌ا‌ف ب‌که‌ین.

گۆت‌ارا جفاکی:

ئ‌ه‌و گۆت‌اره‌، یا‌کو ژ فه‌ر‌یژ‌ا ئە‌وان کر‌یار و د‌اب‌ونه‌ر‌یت‌ین د نا‌فا جفاکیدا هه‌ین ده‌یته‌ هه‌بوونی. ئ‌انکو دش‌ی‌ین بیژین جفاک ((ئ‌ه‌و پ‌یکه‌اته‌یا ئ‌الۆز و ت‌یکه‌ل بن‌یا‌تی وی ی‌ی سه‌ره‌کی م‌رۆفه‌ وه‌کی د په‌یکه‌ری خ‌یز‌انی‌دا د‌ز‌یت ئە‌وا ژ ل‌ای‌ی خوه‌فه‌ پ‌یکه‌اته‌یه‌کا سه‌ره‌خ‌وب هه‌می نه‌ر‌یت و ه‌ز و ره‌وش‌ت‌ین خوه‌فه‌، بو‌چ‌ون و بها و ی‌اس‌ای‌ین جفاکی د‌روست د‌که‌ت، ب‌قی چه‌ندی ه‌ز‌ر‌ین گشت‌ی په‌یاد‌بن‌))، (گولی، 2011: 84). هه‌لبه‌ت م‌رۆف‌ گر‌ید‌ای جفاکیه‌ و ه‌یچ فه‌قیه‌ت‌یا‌نه‌ک د نا‌قه‌را ئە‌وان‌دا ن‌ینه‌، به‌ل‌کو په‌یوه‌ندییا د نا‌قه‌را ئە‌وان‌دا په‌یوه‌ندیه‌کا د‌یال‌یک‌ت‌یک‌یه‌ و هه‌ردوو ته‌مام‌که‌ر‌ین ئ‌یک‌ن. ئە‌فه‌ژی ئە‌وی چه‌ندی د‌گه‌ه‌ین‌یت کو ب‌نا‌غه‌ی‌ی ئ‌اف‌اکرن کۆمه‌ل‌گه‌ی م‌رۆفه‌ و کار‌ی‌گه‌ری‌یه‌کا مه‌زن ل سه‌ر ئ‌اف‌اکرن

ژ به‌رژوه‌ندیین که‌سۆکی. د چیرۆکا ئه‌واندا، ده‌می ئارامی د‌فیا حازریین خوه بکه‌ت ژبو هندی دا بشکداریی د نیشانییا پسمامی خوه‌دا بکه‌ت، د په‌یوه‌ندیه‌کا تله‌فونیدا: ((نزا، ژ مذقه ته خوه‌گه‌هاندبا مالا تاڤگه‌یی وان باشتر بوو! ... ده‌می زانی، هه‌قالا ژیی وی ده‌ستورا هه‌روه‌ر ژ فی جیهانی خواستییه...))، (نافشکی، 2011: 145-144). دیاره هه‌ردوو قاره‌مانین سه‌ره‌کیین رومانانا تاڤگه‌ ژی د سه‌ریورا خوه یا ئه‌فینیدا سه‌ره‌که‌فتی نه‌بون. ئه‌ف چنده‌ ژی د دوماهییا چیرۆکیدا خوه‌یا دبیت ده‌ما دوو قالكین ده‌رمانان د سه‌تلكا ئه‌وی یا گلپشیدا ده‌ینه دیتن. واته ب ئه‌فی چنه‌دی سه‌ده‌می مرنا تاڤگه‌یی و سه‌رنه‌که‌فتنا ئه‌فینا ئه‌وان بو خوانده‌فانی ئاشکه‌را دبیت. هه‌لبه‌ت خوه‌کوشتنا تاڤگه‌یی ژ ئه‌وان دیارده‌یین به‌ربه‌لافین جفاکییه کو د ناڤا جفاکی کوردی ژیدا ده‌ینه دیتن، له‌ورا دبیین نافشکی شیاپه ئه‌فی دیارده‌یی بکه‌ت بابته و د ناڤا به‌ره‌می خوه‌دا ب ئازرییت. سه‌ده‌می سه‌ره‌کیی خوه‌کوشتنا کاره‌کته‌را سه‌ره‌کی د رومانانا تاڤگه‌دا ل دویف ئه‌و بابته‌ین نافشکی فیای به‌حس بکه‌ت، هه‌ر بو جفاکه‌کی زه‌لام سالاری دزفریت. واته دیتنا نافشکی وه‌کی سلیفانه‌یی خراب نیشاندانا زه‌لامی کورده و په‌خنه‌گرتنه ل جفاکی کوردی د سه‌ره‌دیرکنا ئه‌واندا به‌رامبه‌ری په‌گه‌زی می“ چونکی ئه‌و کیشه و بوویه‌رین ب سه‌ری تاڤگه‌یی هاتین هه‌می ژ لای په‌گه‌زی نیرقه بوینه. ئانکو دشین بیژین هه‌رسی رومانین ده‌فیری د سه‌رنه‌که‌فتنا ئه‌فینیدا د وه‌که‌ف بوون، به‌لی سه‌ده‌می سه‌رنه‌که‌فتنا ئه‌وان جودابوونا خوه هه‌بوو. گوتارا هه‌ردوو روماننفسین ده‌فیری، سلیفانه‌یی و نافشکی وه‌کو یا خوه یا د په‌خنه‌گرتنا جفاکیدا د وه‌که‌ف بوون. به‌رامبه‌ری هندی د گوتارا بلند محه‌مه‌دیدا، سه‌رنه‌که‌فتن و دوورکه‌فتنا سیابه‌ندی ژ ئه‌فینا خوه بو ئه‌وان ئالوزی و ئاسسته‌نگان فه‌دگه‌ریت بین ژ لای نه‌ه‌زین مله‌تی کورده که‌فتینه د ریکا ئه‌ویدا. واته د رومانانا سۆتنگه‌ها دوژمن نه‌گه‌ری سه‌ره‌کیی سه‌رنه‌که‌فتنا ئه‌فینا سیابه‌ندی بوویه.

2- سی‌کس: تیرکنا هه‌ز و غه‌ریزه‌یین جنسی د ناڤا ده‌روونی هه‌ر تاکه که سه‌کیدا هه‌یه، بالکیشه‌یا په‌گه‌زی به‌رامبه‌ر ژ ده‌رفه‌ی شیانین مرقینه، له‌ورا د ئایینی پیرۆزی ئیسلامیدا کریارا پیکه‌هینانا هه‌فزیینی ئیک ژ خواسته‌یین سه‌ره‌کییه. ژبو هندی پیدفیه ب ریکین ریکه‌پیدا ئه‌ف قالا‌می و هه‌زکرنه به‌یته تریکرن، داکو د پاراستی بن، وتوشی خه‌له‌تیه‌یان نه‌بن. به‌لی ئه‌وا مه‌دقیت ل دور ئه‌فی مژاری ئامازئ پیده‌ین، د ناڤا ئه‌فان رومانین ده‌ستنیشانکریدا، گه‌له‌ک جارن تیرکنا غه‌ریزه‌یین شه‌هوانی ب ریکین نه‌دروست و جارن ب زووری ئه‌ف کریاره ده‌یته ئه‌نجامدان. د ئه‌فی فه‌کۆلینیدا، وه‌ک دیارده‌یه‌کا جفاکی دی

ئه‌وان نه‌خوه‌شی و ئاسسته‌نگین که‌فتینه د ریکا گه‌لی کوردا ل سه‌رده‌می رژیما به‌عسغه. له‌ورا د ئه‌فی رومانیدا نفیسه‌ری بزاڤ کرییه ئه‌وی چه‌ندی بده‌ته خوه‌یاکرن، کو به‌ردوام دوژمنی تاکی کورد و ده‌سته‌لاتدارییا رژیما به‌عس ئه‌ف فیانه ژبو هه‌ر تشته‌کی د سینگ خه‌باتکه‌ری کوردا هه‌بیت ب هه‌می هیز و شیانین خوه‌هه‌ولا ژناڤرن و هه‌لوه‌شانا ئه‌فان هه‌زان کرییه. واته دشین بیژین چیرۆکا سیابه‌ندی نه‌بتنی چیرۆکه‌کا سوزدارییه، به‌لکو گریدای چیرۆک و دوژا مله‌ته‌کییه. هه‌روه‌سا ئه‌گه‌ر ل رومانانا مریه‌ما ژی بنیرین، دی بینین ئه‌ف سه‌ریورا ئه‌فینیی هه‌یه. ب دریا‌هییا چیرۆکا مریه‌مای، کو چه‌ندین جارا که‌فتیه د خه‌فکا په‌گه‌زی نیردا، به‌لی ل دوماهییا چیرۆکا مریه‌مای ژی، ئه‌فینه‌کا دریز و راسته‌فینه د ناڤه‌را مریه‌ما و کرمانجی فوتوگرافه‌را دروست دبیت و ده‌فنه دافین ئه‌فینه‌کا پاڤتارا.

((مریه‌ما من، ئه‌ز هه‌ژ ته‌دکم، به‌لی...))، نارین، تو دزانی بوچی کرمانجی نه‌دقییا من مه‌ره‌هه‌ بکه‌ت؟ تو د زانی چ گوته‌من؟ - ئه‌ز گوهدارم مریه‌ما من! ...))، (سلیفانه‌ی، 2020: 147-148). د ئه‌فی چیرۆکا دلداری ژیدا، دیسان بو وه‌رگری سه‌رنه‌که‌فتنا مریه‌مای د سه‌ریورا ئه‌وی یا دوماهییدا دیار دبیت، ده‌ما فوتوگرافه‌ره‌کی ب ناڤی کرمانج لی عاشق بووی، به‌لی ئه‌وژی نه‌شیاپه به‌رده‌وامی ب ئه‌فی په‌یوه‌ندیی بده‌ت. به‌لی نفیسه‌ری رومانانی سه‌بری سلیفانه‌یی سه‌ده‌می ئه‌فی سه‌رنه‌که‌فتنی دزفرینیت بو نه‌بوونا نیاز پاکیا په‌گه‌زی نیر به‌رامبه‌ری کچی، ئانکو گوتارا نفیسه‌ری ل ئه‌فیری یا دیاره‌کو ل ژیر کاریگه‌ریا هه‌زین فیمینیزیا په‌خنه‌گرانه هاتییه پشکی‌شکرن. له‌ورا مریه‌ما تاکو دوماهییک سه‌ریورا خوه‌دگه‌ل په‌گه‌زی به‌رامبه‌ر هه‌ستت ب هندی دکه‌ت کو که‌س د ئه‌وی نه‌گه‌هه‌شتیه. سه‌ره‌رای هندی کو راسته مریه‌مای ژی، ژ هه‌می لایه‌کیفه د‌فیا ئه‌و که‌سی ئه‌وی ب هه‌لبزیریت د هه‌بوونا مرقایه‌تییی بگه‌هیت و یا به‌خته‌وه‌ر بیت دگه‌دا، پشستی تیکه‌لیین ئه‌وی بین سه‌رنه‌که‌فتی دگه‌ل هه‌زماره‌کا زه‌لامان، هه‌لبه‌ت سه‌ره‌رای ریزگرتنا مریه‌مای ل جفاکی، ئه‌وی تیرکنا هه‌زین خوه‌یین که‌سۆکی و ده‌روونی ژی د‌فیان.

هه‌روه‌سا سه‌ریورا ئه‌فینیی د رومانانا تاڤگه‌ ژیدا یا به‌رچاڤه، هه‌ر ژ ئیکه‌م پینگاڤا فه‌گرتانا سه‌ره‌اتییا تاڤگه‌یی ژ لای خوه‌شتفیی ئه‌ویقه یی ب ناڤی ئارام، بو مه‌وه‌ک خوانده‌فان ئه‌ف چه‌نده ب پوهنی یا ئاشکه‌رایه، کو ئه‌فینییه‌کا پاڤز و پری فیان د ناڤه‌را هه‌ردووکاندا هه‌یه“ چونکی تا دوماهییک چرکه ژ ژیا‌نا تاڤگه‌یی یا پری نه‌خوشی و سه‌تم، ئارام پالپشته‌کی سه‌ره‌کی بوویه ژبو ب جهننانا خه‌ونین ئه‌وی. ئه‌ف پالپشته‌یی نیشانا ئه‌فینی و هه‌زیکرنه‌کا پری هه‌سته و دوبر

جفاکا مه‌دا ب سه‌ده‌ما سه‌ردابرنی دنالن. هه‌لبه‌ت چ تاوان ژ هندئی مه‌زنترنینه کچ د ژیه‌کی سننله‌بیدا و د کاملانا پشکه‌فتن و وه‌رارا خوه یا هزریدا بیت، هه‌می ده‌رگه‌هین ژیانئی لیٲ بهینه‌ دائئخستن، و ب تیرکرنا هه‌زا نیره‌کی ده‌ست ژ هه‌می هیقیان بهینه‌ به‌ردان. به‌حسکرنا و ئازاندنا نه‌فی بابه‌تی ژ ئالیییٲ پوماننقیسیفه ب مه‌رهما هندیه، د جفاکی مه‌دا پتریا جاران په‌رگه‌زی میٲ قوربانیا ده‌ سندرژئییا سیکیسی بوویه. هه‌ر هه‌می چیرۆکا نه‌فی پومانئی گریدایی نه‌فی مژارییه. ئانکو سه‌بری سلیٲانه‌یی گوتاره‌کا په‌خنه‌گرانه هه‌یه و په‌خنه‌یان ل هه‌می ته‌خ و چینیت جفاکی کوردی دگریت.

ب گشتی نقیسه‌ری قیایه به‌حس ل نه‌وان کچان بکه‌ت، بین نه‌شین به‌ره‌قانیییٲ ژ نه‌وان پویدانین ب سه‌ری نه‌وان دهین بکه‌ن“ چونکی دزانن د ناٲا جفاکه‌کیدا په‌روه‌ده‌بوویه، په‌رگه‌زی میٲ وه‌ک ئامیره‌کیٲ خوه‌شیییٲ بکاردهینن ژبو تیرکرنا هه‌زین خوه، له‌ورا دیٲ بینین پتریا کچین مینا مریه‌مایٲ ب بایولژییا خوه یا له‌شیفه ژنن، به‌لیٲ د گیانیٲ خوه‌دا کچن. بتنیٲ ژبو رازیکرنا جفاکی کراسه‌کیٲ خوه رازیکرنیٲ ب بوویه‌ریٲ دکه‌نه به‌رخوه.

هه‌مان بوویه‌را ب سه‌ریٲ مریه‌مایٲ هاتی دگه‌ل محه‌مه‌دیٲ مه‌ریٲ، د پومانانا تاٲگه‌ ژیدا په‌نگه‌دایه نه‌وژی چیرۆکا خاله‌تا ژیلا و نه‌وزاد نه‌چاریهه. مژارا تیرکرنا هه‌زا سیکیسی ب ریٲکین نه‌دروست و خیانه‌تکرنا ل دوستینیا نه‌وان بوویه بابه‌تیٲ پومانئی. نه‌وزاد نه‌چاری که‌سه‌کیٲ به‌دره‌وشت بوو گه‌له‌ک جاران پیکولا هندئی کرییه خوه نیژیکی ژنان بکه‌ت. ((پشستی نه‌وزاد نه‌چاری ویٲ شه‌فیٲ کوته‌کی لیٲکری، ...

– ئانکو تو ژ وی نه‌وزادی نه‌چاری ب حمله‌که‌تیهه؟!

به‌رسقا ب گریفه‌دای:

– خودئی نه‌ز گوری ته‌بم، تول من ببوره‌!!))، (نافشکی، 2011 : 69).

د ناٲا خه‌لکیدا دهاته‌گوتن کو نه‌وی نه‌و کریارا کریت دگه‌ل زارۆکان ژی کرییه. ((وی ده‌جالی، شولا خراب د گه‌ل کوپکیٲ نه‌ بالقیٲ گافانیٲ گوندی کربوو!))، (نافشکی، 2011 : 62). د پومانانا تاٲگه‌دا نه‌و چه‌نده دیاردبیت، کو نه‌فه‌ده‌ست درژییا سیکیسی دگه‌ل زارۆکان ژی هاتییه نه‌نجامدان. پوماننقیس ته‌حسین نافشکی ژی مینا سه‌بری سلیٲانه‌یی ب ریٲکا نه‌فیٲ گوتاریٲ په‌خنه‌یان ل جفاکیٲ خوه دگریت.

واته نه‌گه‌ر ل نه‌فان جوړه بوویه‌ران بنیرین دیٲ بینین، نه‌فه‌ کریارین دویژ هه‌می یاسا، ماف، و په‌وشتین مروٲایه‌تیییٲ، د ناٲا جفاکیٲ کوردیدا هه‌بوونا خوه هه‌یه. گومان تیدا نینه نه‌فه‌ سه‌رپوره، هه‌می ژ څه‌ریژا کریارین جفاکینه، یین کو ب شیوه‌ییٲ نه‌دیار و څه‌شارتی دهینه

ته‌ماشه‌ی کریارین سیکیسی که‌ین، ژبو هندئی بزاین ب چ شیوه‌ د ناٲا پومانین ده‌څه‌ریدا نه‌فه‌ بابه‌ته هاتییه به‌حسکرنا؟

تیرکرنا هه‌ز و غه‌ریزه‌یین شه‌ه‌وانی دگه‌ل هه‌مان په‌گه‌ز ژ کریارین، ریٲک پینه‌دایه د ئالیینیٲ پیروژیٲ ئیسلامیدا. ژ نه‌وان ژی کریارا نیژیازی، کو ب تاوانه‌کا مه‌زن دهیته‌ ل قه‌له‌مدان. د پومانانا سوٲتنگه‌هدا، نه‌فه‌ کریاره دهیته‌ دیتن و ب ئاشکه‌رایٲ د ناٲا پومانیدا خوه یا دبیت. ((به‌ری نه‌و دو که‌سا ب دزی څه‌ نیژیازی کری یه و پشستی پیٲ زانین، هه‌ر ئیکی چل جه‌لده لیٲداینه و چل روژان ژی کرینه د کونجین تاٲا څه‌))، (محمد، 2005 : 213). نه‌فه‌ کریاره ب فه‌پتیرین کریار دهیته‌ هژمارتن نه‌خاسمه، نه‌گه‌ر که‌سانین مه‌زن و ب ته‌مه‌ن بن. کریاره‌که‌ خودان دیرۆکه‌که‌قنه، و د قورئانا پیروژ ژیدا د سه‌رده‌میٲ (قه‌ومیٲ لوگ) یدا باس ل نه‌فیٲ کریاریٲ و سزاییٲ نه‌ویٲ هاتییه کرن.

په‌یا ما نقیسه‌ری ژ نه‌فیٲ کریارا نیژیازی د زیندانیدا نه‌وه، کو هه‌ر تاکه‌کیٲ پیگه‌هه‌شتی و گه‌هشتیه‌ ژییٲ خوه ییٲ هه‌څرینیییٲ ماٲی هندئی هه‌یه ب ریٲکین ریٲکه‌ پیدایی نه‌فیٲ کریاریٲ نه‌نجامیده‌ن. وه‌کی دزانن د زیندانین زوربه‌یا وه‌لاتین جیهانیدا ب مافه‌کیٲ په‌وا دهیته‌ زانین و که‌سانین بوٲ ماوه‌کیٲ دریز دهینه‌ زیندانکرنا ل دویف یا سایه‌کا دیارکری ماٲی هندئی هه‌یه د دانا هنده‌ک ده‌لیقه‌یاندا خوه نیژیکی هه‌لالین خوه بکه‌ن. به‌لیٲ زیندانانا ریٲیما ژناٲا چوویٲ نه‌فه‌ مافه‌ نه‌ ددا زیندانینان ژیلی کوشتن، و بیٲ ریٲکرنا و نه‌شه‌که‌نجه‌دانا مروٲقان نه‌وان هیچ نه‌زمانه‌کیٲ دی نه‌دزانی، ئانکو پشیلکرنا مافین زیندانینان کوشتنه‌کا دی یا ده‌روونیهه. واته زیندانیٲ نه‌و نه‌چارکرینه ب ریٲکین نه‌دروست و نیژیازی هه‌زین خوه تژی بکه‌ن.

د پومانانا (مریه‌ما) دا کاره‌کته‌را سه‌ره‌کی مریه‌ما د به‌ارا سیزده‌ سالییا ژییٲ خوه ییٲ چوویکا توشی بوویه‌را کریتکرنیٲ دبیت، ژ لایٲ هه‌قالیٲ بابیٲ خوه ییٲ ب ناٲیٲ محه‌مه‌دیٲ مه‌ریٲ و ب هاریکارییا ژنبا‌با خوه یا ب ناٲیٲ مه‌نجولیٲ. پشستی ب دوماهی هاتنا تازییا بابیٲ مریه‌مایٲ ب به‌هانه‌یا هندئی کو مالا نه‌وان یا تژی به‌هیداره، و دیٲ هاریکارییا مریه‌مایٲ که‌ت، وه‌ک هه‌قاله‌کیٲ دلسوژیٲ بابیٲ نه‌ویٲ، هه‌ر چه‌نده مریه‌ما دده‌ته دیارکرنا کو ده‌ما بابیٲ نه‌ویٲ ییٲ ساخ ژی هند ب سه‌ریٲ نه‌ویفه‌ نه‌دنوسیا. ((ل سه‌ر ته‌ختیٲ مه‌ریٲ ییٲ ئا سنی نه‌زه‌جنیقم و خه‌و ژ چاقین من څه‌ره‌فی... نه‌فیرده‌وسا عه‌ده‌نیٲ، نه‌ باخچین بابلیٲ و نه‌ مروٲیٲ سه‌یر و بیانی، به‌لیٲ بتنیٲ شه‌فته‌ک شه‌هدار و کابرا، وی ژی دؤخینا خوه گرت و ل ده‌ری‌دا))، (سلیٲانه‌ی، 2020 : 38).

نه‌گه‌ر ل سه‌رپورا مریه‌مایٲ بنیرین، نه‌ویٲ چه‌ندیٲ دگه‌هینیت کو نه‌و کریارا ب سه‌ریٲ مریه‌مایٲ هاتی سه‌ردابرنه ل ژیر سیوانه‌یا قیان و دل پیٲقه‌بوون و مروٲانیییٲ. په‌نگه‌ ب سه‌دان کچین مینا مریه‌مایٲ د ناٲا

چه‌ندین جارن نه‌خوشی بو مه وه‌کو خیزان چی‌بووینه... دبیزن شوره‌ش ل سهر چینا هه‌ژاره و به‌گ به‌رهمی وی دخوهن. پیقازا رزی مانه وه‌یه؟))، (محمد، 2005 : 143-144). ئەڤ سه‌ربوورا کاره‌کته‌ری سه‌ره‌کیی پۆمانی، ئەوی چهندی بو مه دسه‌لمینیت، سه‌ره‌رای ئەو په‌نج و خه‌باتا وه‌لاتپاریزه‌کی خودان دۆز بو وه‌لاتی خوه ئەجامدای، ئەڤرو ژ گه‌له‌ک مافان بی به‌هر بوویه، ئانکو په‌نگه به‌رهمی ئەوی خه‌باتی و خوه گوریکرنی که‌سه‌کی نه ژ هه‌ژی به‌یت، و پی ل مافی ئەوی بدهت، له‌ورا ئەگه‌ر ئەم ب هویری ل ده‌سته‌واژه‌یا پیقازا رزی! بنیزین ئیکسه‌ر بیه‌یفیوونه‌ک ژ ژیانه‌کا هه‌تۆکه‌یی ل ده‌ڤ مروڤی په‌یدا دبیت، و هزر ل هندی ده‌یته‌ کرن کو ب ئاشکه‌رای ماف و خزمه‌تا ئەوان هاتییه پشنگوه‌ ئیخستن، و زفرینا ئەوان مافان ب کاره‌کی ئەسته‌م دزانیت. دیسان د ئەڤی سه‌ربووریدا دیاردبیت کو دلسۆز و خوه گوریکه‌رین وه‌لاتی ل پیزا پی‌شین، ته‌خا هه‌ژارانه و به‌رهمی ئەوی خه‌باتی هه‌رده‌م به‌هرا ته‌خا بلنده. ئەڤ چهنده ژی دبیته سه‌ده‌می هندی، ئیدی که‌سانین دلسۆز ژی هزر د هندی‌دا بکه‌ن، ده‌ست ژ خه‌باتا خوه به‌رده‌ن، و بریارا داپرینا خوه ژ جفاکی بکه‌ن، و دیاردا هافیبوون د ناخی ئەوان به‌یته چاندن و به‌ر ب ئاقاره‌کی دی یی ژیانی بریکه‌فن.

هه‌روه‌سا مریه‌ما د سه‌ربوورا شکه‌ستنا خوه‌دا، دگه‌ل محمه‌دی مه‌یری و هه‌ژاری پی‌شمه‌رگه و ئیسلامی کۆمینست، د ژیانه‌کا به‌رتنه‌کدا روژانین خوه ده‌ریاز دکرن، له‌ورا که‌سایه‌تی و ده‌روونی ئەوی به‌ر ب هافیبوونی دچوو. ((من هه‌ست ب هافیبوونی دکر، ژ روخا خوه عاجز دبووم، ب تنی ل سه‌رایین کو روژ بو روژی دریزتر دبن من دزانی ئەز هه‌ژماره‌کم، به‌لی وه‌کی دی ئەز نه دچو هه‌سابان دا بووم))، (سلیڤانه‌ی، 2020 : 118-119). ئەگه‌ر گۆتارا پۆماننڤیسی د سه‌ربوورا مریه‌ماییدا شروڤه بکه‌ین، دی بینین مریه‌ما وه‌ک که‌چه‌کا نینگار کیش، و ژبه‌ر به‌رتنه‌گیی ژیانی به‌رده‌وام هزر ل کارکرنی دکه‌ت، ژبو هندی پاریه‌کی حه‌لال و ب که‌دا خوه ب ده‌ستڤه بینیت. دزانین د سه‌ربوورا مریه‌مای یا کارکرنیدا چه‌ندین جارن تۆشی ئاسته‌نگان بوویه ژ لای جفاکی نیرڤه. د ئەڤی سه‌ربووریدا ئەو چه‌نده بۆمه دیاردبیت، نه‌بتنی مریه‌ما وه‌ک که‌چه‌ک د ده‌می کارکرنیدا تۆشی دیارده‌یا هافیبوونی دبیت، به‌لکو ب سه‌دان کچین مینا مریه‌مای تۆشی ئەڤی په‌وشی بووینه. به‌رده‌وام هه‌زا هندی دکه‌ن ژ که‌تواری د دویر وجودابن چوونکی د ده‌روونی خوه‌دا هه‌سته‌کی وه‌سان ل ده‌ڤ په‌یدابیت، کو جفاک ل سهر ته‌خین دیارکری هاتییه دابه‌شکرن. ته‌خه‌یا ده‌سته‌ه‌لادار، هه‌رده‌م هیزا هندی هه‌یه هه‌می ده‌رفه‌تین ته‌خا نزم ب ده‌ست خوه‌ڤه بینیت، و هه‌رده‌ما ئەو هه‌ز بکه‌ن دشین ژبو به‌رزه‌وه‌ندی و هه‌زین خوه ب کاربین. ب

ئه‌جامدان، به‌لی که‌سانین نفیسکار و پۆماننڤیس ب پی‌نوسین خوه ئەشان په‌فتاران د پۆمان، چیرۆک و به‌رهمین خوه‌دا د داریزن. ژبو هندی ئەڤ بوه‌ته ب هشارتی نه‌مین و ریکه چاره‌یه‌ک ژبو ئەشان جوژه کیشه‌یان به‌یته دانان چوونکی گه‌له‌ک جارن ئەڤ کریاره دبنه سه‌ده‌ما دروستبوونا کیشه و گرفتین جفاکی، و که‌سانین توشبووی تۆشی ئاریشه‌یین ده‌روونی دبن. هه‌روه‌سا ژ ئەجامی کاریکه‌رییه‌کا مه‌زن ل سهر ده‌روونی ئەوان، ئەڤ به‌ده‌روه‌شتیا ده‌یته کرن ب ئاسانی د بێردانکا که‌سی توشبوویدا ناهیته ژبیرکرن، تا دگه‌هیته هندی ئیدی هزر ل خوه کۆشتنی و نه مانا ژیانی بکه‌ن.

ئەڤ تیرکنا هه‌زا سیکسی، ب ریکین جودا جودا د ناڤا هه‌رسی پۆمانین ده‌ڤه‌ری یین مه وه‌رگرتین، سو‌تنگه‌ه، مریه‌ما و تافگه‌دا ره‌نگه‌داینه، هه‌ر چه‌نده بابه‌ته‌کی هه‌ستیار و ب شه‌رمه د ناڤا جفاکین روژه‌لاتی و هزر دائیخستیدا ب گشتی و د ناڤا جفاکی مه یی کوردیدا ب تاییه‌تی. له‌ورا په‌نگه گه‌له‌ک ژ نفیسکارین مه زوی ب زوی خوه نیزیکی ئەڤی بابه‌تی هه‌ستیار و ب شه‌رم د چافین خه‌لکیدا نه‌که‌ن. وه‌کو یا ئاشکه‌را د هه‌رسی پۆمانین ده‌ڤه‌ریدا ئەجامدانا ئەڤی کریارا نه‌دروستت د به‌رهمین ئەواندا ره‌نگه‌دایه، کو دبیت مه‌به‌ستا پۆماننڤیسین ده‌ڤه‌ری هوشیارکنا جفاکی بیت ژ ئەجامدانا ئەشان کریاران.

3- هافیبوون: د بابه‌تی هافیبوونا جفاکیدا ئەو وه‌که‌ڤه‌دیا هه‌ی د ناڤه‌را پۆماننڤیسین ده‌ڤه‌ریدا، بتنی د ناڤه‌را پۆمانا سو‌تنگه‌ه و مریه‌ماییدا دیاردبیت. واته د ناڤا بوویه‌رین پۆمانا تافگه‌دا، دیاردا هافیبوونی ب په‌نگه‌ک دبیه.

هافیبوون، ئیک ژ دیارده و په‌فتارین ئالۆزه د بێردانکا مروڤیدا، ئانکو بیزاربوون و نه‌رازبوون ژ که‌تواری مروڤ تیدا دژیت، مروڤ په‌نا یا خوه ژبو ژیانه‌کا دیتر دبه‌ت. ئەڤ خوه به‌رزه‌کرنه، په‌نگه گه‌له‌ک جارن دبیته سه‌ده‌ما ژده‌سه‌تدانا که‌سایه‌تیا مروڤی. هافیبوون د دانه‌نیا سینه‌کا جفاکیدا ((دابرینا خودیه‌ ژ هیڤین جفاکی، ئەڤ چه‌نده ژی دروست دبیت ژ ئەگه‌ری نه هوشیا تاکه‌که‌سی و هه‌سته‌کنا وی ب هه‌بوونا خوه و ده‌ست به‌ردان ژ مافین خوه، یانکو ده‌سته‌به‌ردانا تاکه‌که‌سی ژ سه‌رخوه بوونا خوه و ئیکگرتنا وی دگه‌ل هیڤین جفاکی))، (عومر، 2018 : 25). هه‌لبه‌ت زیندانکرن و ئەشکه‌نجه‌دانا کاره‌کته‌ری سه‌ره‌کی سیابه‌ندی د گه‌له‌ک کاوداندانا ژ بیزاربوون، و وه‌ستیا نا‌زارین زیندانی، دیاردا هافیبوونی ل ده‌ڤ په‌یدابیت. جارن دگه‌ل گیاندارین بچووک دناخڤیت و خوه‌زییان ب ژیا نا ئەوان دبه‌ت، جارن ژی هه‌ست ب هندی دکه‌ت کو مافی ئەوی هاتییه خوارن. ((ئهو خانیی ئاخ یی مه ب هیزا ملین خوه ئافاکری، ببوو دیوانخانا چه‌کداران و به‌رهمی سالی سی پشک بو ئەوان ته‌رخانکری بون...

ئەفقی چەندی ئاشکرا دیت کو چ حساب ژبو ئەقان جوړه که سان ناھیتە کرن، لەورا هەست ب هاقیبوونی دکەن.

گوڤتارا سیاسی:

گوڤتارا سیاسی د تیگه هی گشتیدا ئاماژەیی ب جوړهکی ئاخفتنی ددەت کو ژ لایی که سه کی دیارکریغه، ژ لایی دەسته یا سیاسیغه هاتییه دەستنیشانکرن، ژبو پیشکیشکرنا ئەوی. ئەف جوړه گوڤتاره دیسان ئاراسته یه که ژ فریکەری بو وەرگری. ب مەبە ستا گە هاندنا پە یاما خوه و پازیکرنا که سانین بەرامەر. ئانکو گوڤتارا سیاسی ((د کارهینانا خوڤیا بەرپه لافدا مەبە ست پی گوڤتارا دەستەلاتییه. ئەو گوڤتارا ئاراسته کرییه بو گوڤداری، ب مەبە ستا کاریگەری و پازیکرنا ئەوی ب نافەرۆکا گوڤتاری و ئەف نافەرۆکه هزرین سیاسی ب خوه فه دگریت یان نافەرۆکا ئەفی گوڤتاری یا سیاسییه))، (عەلی، 2020 : 138-139). د ئەفی گوڤتاریدا، گە لەک جارن بە حس ل ئیش و ئازار و گرفتین خەلکی دەھتە کرن، ژبو پازیکرنا خەلکی و چەوانییا چاره سەرکرن ئەوان گرفتارن، ئەف پرسە دبنە بابەتین سەرەکیین ئەقان جوړه گوڤتاران. پەنگە ئەف جوړه گوڤتاره ژبو بەرژه وه ندییین تاکە که سی بن، و ئامرازەکی گرنگە ژبو ب دەستفە هینانا دەستەلاتی و شەریعیە تا گەلی. واتە ئەو که سانین دەھتە راسپاردن بو پیشکیشکرنا گوڤتارا سیاسی، پیدقییه د دەم و بارۆدۆخین جودادا ب شارەزایی سەر دەریی دگەل خەلکی بکەن. هەروە سا وەکو یا خوه یا، گوڤتارا سیاسی خودان زمان و شیوازین خوه یین تاییه، ب ئەفی چەندی دشیین بیژین زمان د گوڤتارا سیاسییدا ((ل سەر بانگە وازییا ئاشستی و شەری وەکو ئیک نینن، دیسان زمانی گوڤتارا پامارییا نهینی (فەشارتی) ژ، وەکو ئیک نینن،... ژبەر هندی هەر بابەتەکی گوڤتاری و هەر جوړهکی گوڤتاری، شیوازەکی تاییه تی زمانی هەیه. ئەفجا ئەو جوړ سەر ب ئیک گوڤتاریقه بن، یان سەر ب ئیک گوڤتاریقه نەبن))، (عەلی، 2013 : 38). واتە ئەف ئەوی چەندی دگە هینیت ئاخفتن د گوڤتارا سیاسییدا ب شیوازین جودا دەھتە ئاراستە کرن بو گوڤداری، هەلبەت ئارمانجا سەرەکی ژ پازیکرنا که سانین بەرامەر.

گوڤتارا سیاسی خودان چەندین جوړ، پەهەند، سیما، زمان و ئایدۆژییین تاییه تە کو ژ گوڤتارین دی دەھتە جوداکرن، بەلی ژبەرکو بابەتی فەکۆلینی ئەو نینە لەورا بتنی د ئەفی پۆهنکرنا کورتدا بزاف هاتییه کرن گوڤتارا سیاسی ب دەینه نیاسین. د شروڤه کرنا مەدا بو گوڤتارین ئەوان بتنی دئ دوپاتییی ل هندی کهین، ب مەبە ستەکا سیاسی هەرسی پۆماننقیسین دەفەری ئەوین بووینە سەمپلین فەکۆلینی، قیایە چ پە یام بگە هینن؟

یا ئاشکەرایە، کو پترییا پویدان و بابەتین هاتییه ئازاندن د پۆمانا سۆتنگە هدا دبن فشارەکا دەروونی سیاسییدا پویدایینە. ئانکو ئەو چەندە بو خواندەقانی دیاردبیت، کو بابەتین ئەوی د بن گوڤشارەکا سیاسی یا توندرودا پەیدا بووینە. گرتنا سیا بەندی و گە لەک که سانین دی، زیندانکرن و ئەشکەنجە دانا ئەوان ژ سەدەما بابەتین سیاسی بووینە، لەورا پۆمان یا پره ژ نمونە و دیار دەبیین گریدای بابەتین سیاسی.

کارەکتەری سەرەکییی پۆمانی د مۆنۆلۆگە نەراستە وخۆدا دبیژیت: ((بابی من یی چ جارن نە دەھتلا ژئ دوور بکەم؟ یان دایکا من یا د هەمبیزا خوه دا دنقا ندەم؟... ژبیرا وی نەچووینە دەمی دەیکا وی دگۆتی: دەمی گوندی مە خرابکرین و توپ و فرۆکین شەرکەر زنگین ژ گوھین مە دەینا و ناپالما ل پیشیا مە ئەرد دکەلاشت، بریندار د خوونا خوه را دگە فزین و تەرم گەنی دبوون و میش و موری پی قەلە و دبوون. هینگی ل بناری چایی پیش گوندی قە، تو ژ دایک بیی و ب بیھنا خوونی هاتییه فرشککرن))، (محمد، 2005 : 25-26). هەلبەت ئەگەر ل بابەت و بووینە د ناڤا پۆمانا سۆتنگە هە بنیژین، دی بینین پترییا ئەوان ب پیکا فلاش بەگا و ب شیوہ بیین نەراستە وخۆ هاتییه فەگیزان. د ئەفی بووینە رییدا، نقیسه ری قیایە ب کراسەکی سیاسی بە حس ل خوه راگری و بەرخو هاندنا تاکی کورد بکەت. سەرەرای هندی ئەگەر ئەم ب هویری ل ئەفی گوڤتاری بنیژین، دی بینین دەردەسەری و فەگرتنا دایکان ژجەگەرا ئەوان و بیبە هەرکرن زارۆکان ژ هەمبیزا بابان، د فەرھەنگین مافین مروڤایەتیدا ب تاوانین مەزن دەھتە ل قەلەمدان. بەلی دۆژمنین گەلی کورد ب دەلیفە و کارەکی ئاسایی دانایە، ب دپندەترین شیوہ هەردەم هەولا گرتن، کوشتن و تالانکرنا مال و مولکی کوردان دایە.

هەروەسا، ئەگەر ب هویری و دیتنەکا سیاسی ل پۆمانا مریەما ژ بنیژین، ئەو چەندە بۆمە دیاردبیت، کو پۆماننقیسی ب شیوہ یەکی هونەری یی نەراستە وخۆ بە حس ل پویدانین سیاسی کرییه. دەما مریەما سەرپۆرا خوه یا دگەل کرمانجی فوتوگرافەر بو هەقالا خوه یا ب نافی نارین فەدگیزیت. ((گوتە من، ئەز نە شیم تە مەرە بکم، چونکی د شەری برا کوژیی دا گولە یەکی ژ پپسیرا من گرت و رها میترانیی قەتاند.

– و پاشی؟

– و پاشی چ نارین؟))، (سلیڤانە، 2020 : 148). د ئەفی بووینە رییدا بو مە دیاردبیت. سەرپۆرا کوردستانەکا ئازاد کیمتر نینە ژ سەرپۆرا کچەکا ئەفی وەلاتی، ئانکو ب تەکنیکەک پەوانیژی مریەما وەکھەف دانایە ب سەرپۆرا وەلاتەکی، کو ب درێژاھیدا میژوویا

ئو جوړه گوتاره یا ژ لایې که‌سایه‌تی و زانایین ئایینیغه، کو‌شاره‌زایی د ده‌ستور و یاسا و پرده‌نسیپین ئاییندا هه‌ی ده‌یته پدشکیشکرن. ئه‌ف گوتاره ل‌سه‌ر بنه‌مایین ئیسلامی ده‌یته دانان، ژیده‌ری ئه‌وی ژی قورئانا پیروز و فه‌رموده‌یین پیغه‌مبه‌رینه (س.خ). واته گوتارا ئایینی ((ئو و گوتاره ئه‌وا پشتبه‌ستنی ب لیغه‌گه‌ره‌کی (مرجعیه) ئایینی ده‌ت. ئه‌ف‌جا چ به‌ره‌مه‌ینه‌ری گوتاری پیکه‌راوه‌کا ئایینی بیت یان داموده‌زگه‌ه‌کی بانگه‌وازییا فه‌رمی بیت یان یا فه‌رمی نه‌بیت یان هنده‌ک که‌س بن و هه‌می پشتبه‌ستنی ب ئایینی و بنه‌ره‌تین ئه‌وی ده‌کن، وه‌کو لیگه‌ره‌ک بو دیتن و بوچوونین ئه‌وان، ژبو ب ریغه‌برنا ژایانا سیاسی و جفاکی و ئابووری و داموده‌زگه‌هی و ره‌وشه‌نبری))، (عه‌لی، 2020 : 351). هه‌لبه‌ت ئه‌و که‌سانین گوتارا ئایینی پدشکیش دکن پیدفییبه ره‌وشه‌نبرییه‌کا هزری یا ئایینی یا به‌یز هه‌بیت“ چونکی که‌سانین ئولدار باوه‌رییه‌کا موکم ب هه‌بوونا خودای، قورئانا پیروز و فه‌رموده‌یان هه‌یه .

وه‌کو یا ئاشکه‌را ئه‌فی سیگوشه‌یا (جفاکی، سیاسی و ئایینی) په‌یوه‌ندییه‌کا موکم ب باه‌تین ئیک و دوو هه‌یه، و سئی ره‌ه‌ندین گرنگن د هزرا پتیریا نفیسکارین باه‌تین ویزه‌بییدا، نه‌خاسمه نفیسکارین ژانری پۆمانی. ژ به‌ر ئه‌فی چه‌ندی پتیریا باه‌تین ده‌ینه دارپژتن د نا‌فا پۆمانی ب گشتی و پۆمانا ده‌قه‌ریدا ب تایبه‌تی یا پره ژ ئه‌زموون و بوویه‌ر د یارده‌یین جفاکی، سیاسی و ئایینی. هر ل دور ئه‌فی مژاری عارف حیو (2011: 238) دبیتیت: ((ئو سیگوشه یا هه‌می ژایانا جفاکی فه‌دگریت، هه‌رده‌م جهی پویه‌دان و نامازه پیکرنین نفیسره‌ر و هزرمه‌ندان بوویه. ئه‌م دکارین فی سیگوشه‌یی ل هه‌مبه‌ری سیگوشه‌یا که‌ساتی یا جفاکی دانین کو هزر و دلینی و ره‌فتارن. ئه‌ف هه‌ردوو سیگوشه‌یه‌زی به‌رکار و ده‌ر ئه‌نجامین سیگوشه‌یه‌کا دینه ژ خوه‌رسک و غه‌ریزه بین سه‌ره‌کی بین مروقی په‌یدا دبیت، ئه‌وزی غه‌ریزه‌یا ژیارئ و سیکسی و پایه‌دارییه. هه‌ر مروقه‌ک د هه‌می جه و سه‌رده‌ماندا، ب فان هه‌رسی غه‌ریزه بین سه‌ره‌کیغه‌گریداینه و هه‌می خه‌بات و تیکوشینا مروقی ب درپژاهی یا ژایانی ژبو تیرکرنا فان هه‌رسی غه‌ریزه‌یین، ژینگوتیه. و مروق ل گوره‌ی تیرکرنا فان غه‌ریزه‌یان به‌ر ب سه‌متا ژییاتی یا خوه‌فه‌دجیت)). واته دشیپن بیژین د پتیریا به‌ره‌مه‌ین نفیسکار و پۆماننفیسین ده‌قه‌ریدا سیگوشه‌یا گوتارین جفاکی، سیاسی و ئایینی د به‌ره‌مه‌ین ئه‌واندا ده‌ینه دیتن، و باه‌تین خوه د چارچوو‌فی ئه‌فی سیگوشه‌بییدا دفیسن. د ئه‌فی دویفچوونا خوه‌دا د نا‌فا ئه‌فان هه‌رسی پۆمانین مه‌ ده‌ستنیشانکریندا، پۆمانا سوتنگه‌ه یا بلند محمه‌د، مریه‌ما یا سه‌بری سلیمانیه‌ی و تافگه یا ته‌حسین نا‌فشکی، دی ل خالین وه‌که‌ف د بکاره‌ینانا ئه‌فان باه‌تاندا فه‌کولین.

ده‌سته‌لاتا کوردی، گه‌لی کورد شه‌ر و پیکدادان و برا کوژی و سوتنا باره‌گایین حزبی ژ لایې هه‌می حزبانغه‌دیتییه، کو هه‌ر حزبه‌کی ب شیوه‌یه‌کی هیزا خوه ل هه‌مبه‌ر هه‌مان حزبا برایی خوه یی دی بکارده‌ینا. هه‌لبه‌ت ئه‌ف هه‌فرکی و نا‌کوکیین نا‌فخوه‌یی ده‌لیغه و پرخوه‌شکه‌رن، ژبو په‌یدابوونا هه‌ر دوژمه‌نه‌کی نه‌چا‌فه‌ریکری. ئاشکه‌رایه، کو ئه‌و زیانین د شه‌ر و پیلانین براین کورد بو هه‌فدوو داناین، کی‌ترنین ژ ئه‌وان زیانین دوژمه‌نه‌کی فیای دوزا ملله‌تی کورد بنر بکه‌ت. ژ ئه‌وان ژی شه‌ری برا کوژیی، کو پۆماننفیسی ئه‌ف شه‌ره‌ کریه‌جه‌ف‌نگ بو هه‌بوونا دیارده‌یه‌کا سیاسی د نا‌فا پۆمانیدا. ب سه‌دان گه‌نج و تولانین ئه‌فی ملله‌تی بوینه‌قوربانئ شه‌ر و نا‌کوکیین نا‌فخوه‌یی. ئه‌ف چه‌نده د پۆمانا مریه‌ما ژیدا ره‌نگه‌دایه. ب دیتنا من پۆماننفیسی فیایه ل بن په‌ردا دیارده‌یه‌کا جفاکی یا فه‌شارتی که‌چه‌کی ب وه‌لاته‌کی بیی خودان نا‌ف بکه‌ت.

هه‌روه‌سا د پۆمانا تافگه، یا ته‌حسین نا‌فشکی ژیدا دیارده‌یین سیاسی هه‌نه، ده‌ما خاله‌تا ژیلادبه‌رسفدانا پرسیارین ژ ئه‌وی ده‌ینه کرن ژ لایې کاره‌کته‌را سه‌ره‌کی یا پۆمانی تافگه‌یا پۆزنامه‌فانغه، ئه‌و دبیتیت: ((بیژه ژ میژه هونون ژ که‌میپن ده‌ریه‌ده‌ریی زفرینه؟! من ب له‌زلی فه‌گیړا:

– هونون ژی ژ ده‌رفه‌بوون؟؟)) (نا‌فشکی، 2011 : 59). دیسان ئه‌ف بوویه‌ره ئه‌وی چه‌ندی بو مه‌وه‌ک خوانده‌فان دده‌ته دیارکرن، کو ده‌ریه‌ده‌ری و په‌نا‌به‌رییا خه‌لکی کوردستان د سه‌رده‌مین نه‌نفالین په‌شدا ژبو مه‌رما خوه پاراستن ژ کوشتن و مال تالانکرنی بو، ژ لایې پژیما ژنا‌ف چوویا به‌عسیغه. ب هزاران خه‌لکی سفیل و بی تاوان ده‌ریه‌ده‌ری وه‌لاتین جیران بوون، و ل که‌مپان و دبن چادر و کوینین ته‌نکدا ئاکنجی بوون. ب هاتنا هه‌ر هروبا‌یه‌کی ب هیز، بی دلوفانی سه‌رمایی خوه ل زاروک و پیرین ئه‌فی وه‌لاتی ددا. سه‌ره‌اتییا ژیلایی ژی مینا ئه‌فی هروبا‌ی ژیان لی سار کربوو.

ب ئه‌فی چه‌ندی بو مه‌دیاردبیت، کو پۆمانین هه‌رسی پۆماننفیسین ده‌قه‌ری دیارده‌یا سیاسی دبیته‌خالا وه‌که‌فییی دنا‌فبه‌را ئه‌واندا، پتیریا پۆمانین ده‌قه‌ری چ ب شیوه‌یه‌کی راسته‌وخو، یان نه‌راسته‌وخو دیارده‌یین سیاسی د نا‌فا خوه‌دا هه‌مبیزکرینه. ئه‌فه‌زی بو هندئ دزفریت، کو ئه‌ف پۆماننفیسه‌زی کورین ئه‌فی ملله‌تینه، ره‌نگه‌هه‌ر ئیک ژ ئه‌وان ژی چیروکا خوه‌دگه‌ل ئه‌فان کاودانین نه‌خوه‌شین ب سه‌ری ئه‌فی ملله‌تی هاتین هه‌بیت و تیکه‌لی سه‌ربورین که‌سایه‌تیین پۆمانین خوه‌کرینه.

گوتارا ئایینی:

له‌ورا دى هه‌ولده‌ین ب ئه‌فى ره‌نگى ل خواری ئه‌فى چه‌ندى ده‌ینه به‌رچاڅکرن:

د یارده‌یین وه‌که‌ه‌قیبى ژ لایه‌نى ئایینده، بتنى د ناڅبه‌را هه‌ردو رومانین روماننفسین ده‌فه‌رى، سوتنگه‌ه یا بلند محمه‌د و مریه‌ما یا سه‌برى سلېڅانه‌ییدا ب روه‌نى به‌رچاڅ دبن، به‌لى د رومانانا تاڅکه یا نفیس‌ه‌ر ته‌حسین ناڅشکیدا، چ دیارده‌یین گریډایى بابه‌تین ئایینی نه‌هاتینه به‌حسکر، له‌ورا د چارچوڅه‌یى ئاییندا بتنى وه‌که‌ه‌قیبا هه‌ردو نفیسکاران، محمه‌د و سلېڅانه‌ی هاتییه روه‌نکر.

هه‌رچه‌نده بابه‌تى سه‌ره‌کیبى رومانانا سوتنگه‌ه بابه‌ته‌کى سیاسیه، و یى دویره ژ بابه‌تین ئایینی، به‌لى روماننفسی هه‌ولدايه د چارچوڅه‌کى جڅاکیبى فه‌شارتیدا به‌حس ل هندک د یاره‌دییین گریډایى ئایینی بکه‌ت، د چیروکا چوونا مه‌رجانى ژبو مالا پیرا سموى گوگى ژبو ل به‌ر خوه کرنا کراسه‌کى، کو ب باوه‌ران ئه‌وان ب به‌رکرنا ئه‌فى کراسى دى ب دوو گیان که‌فیت. د دانوس‌تاندنه‌کا فه‌کریدا د ناڅبه‌را مه‌رجانى و هه‌څزینی نه‌ویدا، دبېژیت: ((مه‌رجان تو چویه نک پیرا سموى گوگى ... به‌لى جاميرو نه‌ز چووم

چ گوته ته؟

– ما دى چ بېژیت! پشتمن ده‌ه- دینار کرینه دبن لیڅکا دوشه‌کا وی فه، گوته من دفتت ژ حه‌قت مالان درافه‌کى لیڅکیده‌ی و بدییه ب کراس و بکییه به‌ر خوه ...))، (محمد، 2005 : 196). د ئه‌فى سه‌ربوړیدا روماننفسی څیا په ئه‌وى چه‌ندى بگه‌هینیت، کو ئه‌ف دیارده‌یه ئاماژه‌یه‌که، ژبو دیارکرنا هنده‌ک ژ سالوڅه‌تین ئه‌وان که‌سانین گه‌له‌ک جارن د چاڅین خه‌لکیدا، ب مه‌لا و سوفی و که‌سانین خودى نیاس دهاتنه دیتن و نیاسین. د جڅاکی کوردی و گه‌له‌ک جڅاڅین دیدا خه‌لک ب پړژه‌یه‌کا به‌رچاڅ، ب هه‌می باوه‌رییا خوه باوه‌ر ژ هزر و چیقانوکنین ئه‌قان جوړه مروڅان دکه‌ن. ب به‌هانه‌یا خوه پازیکرنى، کو ئه‌ف که‌سه د فه‌ره‌نگا ئه‌واندا د تولدار و خودى نیاسن، بیى کو بزنان دبن ماسکه‌کى ئولیى نه‌دیارڅه و دویر ژ هه‌می کریار و په‌وشتین ئایینی ئه‌قان کاران ئه‌نجام‌دده‌ن، و ئایینی دکه‌نه ده‌لیڅه و پړکه‌ک ژبو ب ده‌ستڅه‌هینانا باوه‌ری و سه‌ردابرن خه‌لکى، و ژبو حه‌زین خوه یین تاییه‌ت بکاردهینن. گومان تیدا نینه ئایینی پېرورنى ئیسلامى دگه‌ل ئه‌قان جوړه که‌سایه‌تیدیان نینه و ب هه‌می پېرورنیا خوه ئیدانه‌یا کریارین ئه‌وان دکه‌ن.

هه‌روه‌سا د رومانانا مریه‌مایى ژیدا، ئه‌و که‌سایه‌تیبى ب ناڅى محمه‌دى مه‌یرى هه‌رچه‌نده د پوڅسار و چاڅین خه‌لکیدا که‌سه‌کى چاک بوویه، به‌لى دناڅى خوه‌دا و د دیتنا هه‌ر ده‌لیڅه‌یه‌کیدا، دگه‌ل کریارین خوه

یین دویر ژ هه‌می په‌وشتین مروڅایه‌تیبى د ئه‌نجام‌دانا کریارین خوه‌دا، یى به‌رده‌وام بوو.

د سه‌ربوړا خوه‌دا مریه‌ما دبېژیت: ((دبېژن مروڅ ب کریارین خوه ده‌یته نیاسین، به‌لى دگه‌ل هندى به‌هرا پتر ژ خه‌لکى مه‌نه شیا کابرای بنیاست چونکى پرانییا کریارین وی د تاریبى دا بوون

– ئانکو، خه‌لک کریارین کابرایى ل مزگه‌فتى ب تنى دبېذیت، به‌لى ل به‌نگه‌لى و دوکانکى نابینیت؟!))، (سلېڅانه‌ی، 2020 : 44). مه‌رم ژ ئه‌فى گوتارى ئه‌وه، هه‌رچه‌نده مروڅ ب کریارین خوه ده‌یته نیاسین، به‌لى دفتت جڅاکی مه‌خودان په‌وشه‌نبیره‌ک هزری یا به‌رفره‌ه بیت و پیناسه‌یا که‌سان ب کارو کریارین ئه‌وان نه‌هیته کرن، به‌لکو پتر ئه‌م کار ل سه‌ر ئافاکرنا میڅسکى خوه بکه‌ین و دناڅى که‌ساندا کاریکه‌ین ژبو هندى به‌ر ب پیلانا که‌سانین خودان دوو سیما نه‌که‌څین. دکه‌څندا ب تاییه‌ت د جڅاکی مه‌یى کوردیدا که‌سانین زانا و تولدار ب که‌سانین پېرور دهاتنه ل قه‌له‌مدان، خه‌لکى پړژه‌کا مه‌زن ل ئه‌وان دگرت. هه‌روه‌سا باوه‌رییه‌کا ئیکجار موکم ب ئه‌قان زانایان هه‌بوون، له‌ورا که‌سانین خودان که‌سایه‌تیه‌کا لاوان ئه‌ف که‌سانین زانا و تولدار ژبو مه‌رمه‌مین خوه یین تاییه‌ت بکاردهینان و کریارین خوه یین کریت و به‌دره‌وشتیبین خوه ب ناڅى ئه‌قان زانایان ئه‌نجام‌دانا. ئه‌ف چه‌نده نه بتنى د ئایینی پېرورنى ئیسلامیدا هه‌بوو، به‌لکو دیارده‌یه‌کا جڅاکی یا فه‌گر بو ل ده‌ف هه‌می دیانه‌تین دی مینا دیانه‌تا مه‌سیحی و ئیزیدی، ب ناڅى تولدارین که‌نسی و شیڅین ئیزدی ئه‌ف کریارین سه‌ردابرنى دگه‌ل خه‌لکى دهاتنه ئه‌نجام‌دان.

ب ئه‌فى چه‌ندى بومه دیارده‌یت، کو هه‌رسى روماننفسین ده‌فه‌رى د گه‌له‌ک بابه‌ت و دیارده‌یاند، د دارژتانا بابه‌تاندنا هزین ئه‌وان تیکه‌لى هه‌څبوینه. ئه‌ف چه‌نده ژى فه‌دگه‌ریت بو ئه‌وى پاستیبى کو پتریا بابه‌تیتن د ناڅا رومانین ئه‌واندا درپالیستینه وگریډایى ژیان و جڅاکی ملله‌تینه. دیسان سه‌ره‌رای ئه‌وى ئیکى خوه نېزیکرن ل سى گوشه‌یا گوتارین جڅاکی، سیاسى و ئایینی بابه‌تین ئالوزن د ناڅا جڅاکیدا، به‌لى روماننفسین ده‌فه‌رى ب شپوه‌یه‌کى هونه‌ریبى نه‌پاسه‌وخو ته‌قلی ئه‌فى سیڅوڅه‌یى بووینه، و دناڅا به‌ره‌مین ئه‌واندا په‌نگه‌داینه. ب تنى بابه‌تى ئایینی نه‌بیت کو ئاماژه‌یین ئه‌وى د ناڅا رومانانا تاڅکه یا ته‌حسین ناڅشکیدا د به‌رچاڅ نینن.

3. ئه‌نجام

1- د پتریا به‌ره‌مین نفیسین د ناڅا ئه‌ده‌بیاتا کوردیدا، به‌حس ل څیان و حه‌ژیکرنا هه‌ردو په‌گه‌زان به‌رامبه‌رى هه‌قدو هاتییه کرن. ئه‌ف چه‌نده د هه‌رسى رومانین بووینه نمونه‌یین فه‌کولینى ژى ب

5- حوریە، عیسی (2016). الخکاب الادبی فی التراب العربی بین تقنیە التبلیغ و ئالیە التلقی. رسالە دکتورا، الجزائر: جامعە وهران، کلیە الاداب و اللغات و الفنون.

6- حیقو، عارف (2011). رۆمان خۆدیکا ژیانییە، بەرگی ئیکۆ، دھۆک: رێقەبەریا گشتی یا رۆژنامەفانی و چاپ و بەلافکرێ.

7- خیرە، جلال (2017). مستویات تحلیل الخکاب الاعلامی. رسالە ماجستیر، جامعە عبدالحمید بن بادیس-مستغانم-، کلیە الاداب و الفنون.

8- دزەبی، عەبدولواحید موشیر (2014). پراگماتیکی دەق و گۆتار. هەولێر: ناوەندی ئاوێر.

9- الرویلی، میجان و البازعی، سعد (2002). دلیل الناقد الادبی. الگبە الپالپە، بیروت - لبنان: المرکز البقافی العربی.

10- زینونی، لگیف (2002). معجم مصطلحات نقد الروایة. بیروت - لبنان: مکتبە لبنان ناشرون- دار النهار للنشر.

11- سلێقانهیی، سەبری (2020). رۆمانیریەما کچە ژنەک ژ زەمانەک دی، چاپا شەشی، دھۆک: ژوہ شانین پەرتووکخانا ئاترا.

12- شارودو، باتریک و منعمو، دومینیک (2008). معجم تحليل الخکاب. ترجمه: عبدالقادر المهری و حمادی صمود. تونس: دار سیناترا، المرکز الوگنی للترجمە.

13- الشرشار، عبدالقادر (2006). تحليل الخکاب الادبی و قجایا النص. دمشق: منشورات اتحاد الکتاب العرب.

14- الشهری، عبدالهادی بن فافر (2004). استراتیجیات الخکاب. لبنان - بیروت: دار الکتب الجدید المتحدە.

15- صریدی، لیلی و دغفل، أمال (2019). جمالیات الخکاب الروائی فی روایە- حروف الجباب للخر شوار أنموذجاً- . رسالە ماجستیر، الجزائر: جامعە محمد بو چیاف المسیلە، کلیە الاداب و اللغات.

16- عەبدوللا، عەبدولسەلام نەجمەدین و عەلی، شێرزاد سەبری (2019). زمانقانییا تیۆری، چاپا دووی: دھۆک.

17- عزی، رشید (2009). اشکالیە المصلح فی المؤلفات العربیە -تحلیل الخکاب نموذجاً- . رسالە الماجستیر، الجزائر: معهد اللغات و الادب العربی، المرکز الجامعی بالبویرە العقد أکلی محند أولحاج.

18- عەلی، شێرزاد سەبری (2013). رازیکن د گۆتارا رامباریدا (فەکۆلینەکا پراگماتیکی). دھۆک: رێقەبەریا گشتی یا رۆژنامەفانی و چاپ و بەلافکرێ.

19- عەلی، شێرزاد سەبری (2020). شروڤە کرنا گۆتاری، دھۆک: ژوہ شانین پەرتووکخانا موکسی.

ئاشکەرایی بەرچاڤ دبیەت. د هەرسێ پۆماناندا بابەتین گریڤای دیاردەیین دلداری و حەژیکرنا هەردوو پەگەزان ژ تەوهرین سەرەکییین پۆمانین ئەوانن.

2- قارەمانین هەرسێ پۆمانان، سیابەند، مریەما و تافگە د ئەڤینییا خوهدا دگەل ئەڤیندارین خوہ دسەرکەڤتی نەبوون، کو هەر ئیک ژ ئەوان سەدەمین خوہ یین جوڤا، ل پشت ئەڤی سەرەکەڤتی هەبوون.

3- تیرکرنا غەریزەیین شەهوانی د هەرسێ پۆماناندا، ب ریکین نەدروست و جاراب ب زووری هاتیە ئەنجامدان. ئەڤەژی ئەوی چەندی دگەهینیت، پەنگە جفاکی کوردی پیزانین و پەوشەنبریەکا ساقا ل دۆر سەرەدەریکرنا پەگەزی بەرامبەر هەبیت. ئەڤ چەندە ژێ بوویە سەدەمی هندی، کیرار و پەفتارین نەشرین بەینە ئەنجامدان.

4- سینگوشارا گۆتارین جفاکی، سیاسی و ئایینی پەیوەندیەکا موک ب هەڤدوو هەیه، لەورا دی بینین هەرسێ پۆمانین بوویە سەمپلین فەکۆلینی پتریا بابەتین ئەوان گریڤای ئەڤی سینگوشەیینە و ب پوهنی د ناڤا پۆمانین ئەواندا پەنگەهەدایە.

5- هەرسێ پۆمانین بوویە سەمپلین فەکۆلینی د وەکەڤن، د ئالۆگورکرنا بابەتین جفاکی و سیاسیدا، بەلی د بەحسکرنا بابەتین گریڤایی ئایینی ئەڤ وەکەڤیە بیتی د ناڤەرا پۆمانا سۆتنگەه— و مریەمادا دەیتە دیتن، ئانکو د بەحسکرنا بابەتین ئایینییدا د پۆمانا تافگەدا دیاردەیین ئایینی نەهاتینە گوتوبیژکرن.

6- پتریا ئەو بابەتین د ناڤەرۆکا هەردوو پۆمانین مریەما یا سەبری سلێقانهیی و تافگە یا تەحسین ناڤشکیدا هاتینە گوتوبیژکرن، پەرخنەگرتنە ل جفاکی کوردی و کەتواری تیدا دژین. بەلی د پۆمانا سۆتنگەهدا سەرەرای هەبوونا بابەتین گریڤایی دیاردەیین جفاکی بابەتی سەرەکییی پۆماننڤیس بلند محەمەد، بەحس ل ئەوان بوویەریین سیاسی و ئاستەنگ و ئالۆزی و دەردە سەرییا گەلی کورد دکەت، یین ل سالیین هەشتییان ژ لای پزێما ژناڤ چووڤه، دگەل گەلی کورد هاتینە ئەنجامدان.

4. ژیدەر

20- عومەر، ئەمین عەبدولقادر (2018). کارتیکرنا شەپۆ گروپا تیرۆرستی (داعش) ل سەر گۆتارا کورته چیرۆکین گەنجان دناڤهرا (2014 - 2016)، دەڤەرا بەهیدیان وەک نمونە. گۆڤارا زانکویا دھۆک، پەریەندا (21)، ژمارە (21) ل ل 79-102. فەکرییە ل 10 نیلۆولا 2010، ژ لینکی:

DOI: <https://doi.org/10.26682/hjuod.2018.21.1.4>

21- عومەر، ژیان عەبدولحەمید (2018). هافیبوون د ئەدەبی کوردی هەڤهچرخدا (ل دەڤەرا بەهیدیان)، دھۆک: بی. د. وەشانێ.

22- گولی، عە بدولقادر نوری عە بدولکەریم (2011). یاخیبوون دناڤ هوزانا نوچازا کوردیدا (سەلمان کوڤلی وەک نمونە)، دھۆک: دەزگەهێ سپیژن.

1- بن سلامه، اکرام (2009). المنکقات اللغویە لتحلیل الخکاب الشعری فی النقد العربی القدیـم- کتاب الموشح للمرزیانی نموذجاً- . رسالە ماجستیر، الجزائر: جامعە منتوری - قسنگینە، کلیە الاداب و اللغات.

2- بن عبدلکریم، جمعان (2016). من تحلیل الخکاب الی تحلیل الخکاب النقدي. الگبە الاولی، عمان: دار کنوز المعرفه للنشر و التوزیع.

3- التهانوی، محمد علی (1996). کشف اصکلاحات الفنون و العلوم. الجزو الاول - الگبە الاولی: لبنان: مکتبە لبنان ناشرون.

4- حەجی، ژقان نەعمان (2011). هونەرێ گۆتاری د رۆژنامەگەریا کوردی دا (1898-1918). دھۆک: دەزگەهێ سپیژن.

- 23- محەمەد، بێند (2005). رۆمانا سۆتنگەه، دهۆك: ژ وه شانين ئيکهتيا نقيسه رين کورد.
- 24- محەمەد، ميران جەلال (2014). گۆتار له رۆمانی کوردیدا (1975-2000). ناما دکتورايي، سليئمانی: زانکۆيا سليئمانی، سکۆلی زمان بەشی کوردی.
- 25- مانغونو، دومينیک (2008). المصطلحات المفاتيح. ترجمه: محمد يحياتن. الكعبة الاولى، الجزائر: الدار العربية للعلوم ناشرون.
- 26- المتوكل، أحمد (2001). قچايا اللغة العربية في اللسانيات الوقييه - بنيه الخکاب من الجملة الى النص - . الرباگ: دار الامان للنشر و التوزيع.
- 27- المرى، عبدالله على جابر (2012). الخکابه عند الفاروق دراسه اسلوبيه. رساله ماجستير: جامعه الشرق الاوسگ، كليه الاداب و العلوم .
- 28- نافشکی، تهحسين (2011). رۆمانا تافگه - ليگه ريان ل رۆناهييا پرا جينۆتي -، دهۆك: ريقه به ريا گشتي يا رۆژنامه قانی و چاپ و به لافکرني.
- 29- هايه من، فولفجانج و فيهفيجر، ديتر (1997). مدخل الى علم اللغة النصي. ترجمه: فالج بن شبيب العجمي يحياتن. الرباچ: مكابع جامعه الملك سعود.
- 30- يوسف، احمد (2004). توزيعه هاريس والتحليل النسقي للخکاب. مجله علم الفكر. المجلد (33)، العدد (1) ص ص 107-137. يوليوس-سيتمبر. الكويت: المجلس الوگني للبقافه والاداب. فه كريبه ل 8 گولانا 2021، ژ لينکی: <https://ia802905.us.archive.org/1/items/lib04532/2004-33-01.pdf>

الملخص:

هذا البحث محاولة لتحليل خطاب الكتاب الروائيين الكورد في منطقة بادينان، وقد تم اختيار ثلاثة روايات للروائيين من المنطقة كنموذج للبحث. وهي رواية (سۆتنگهه) لبلند محمد، ورواية (مريه ما كضه ذنكه ذ زقمانهك دي) لصبري سليفاني، ورواية (تاططة) لتحسين نافشكي. وقد استخدم المنهج الوصفي حيث ان تحليل الخطاب ضمن اطار النقد الادبي كان المنهج والنظرية المتبعة لاتمام البحث. وبشكل عام تم الاستفادة من المصطلحات وطرق التحليل للخطاب دون التقيد بوجهة نظر محددة في هذا المجال. وفي هذا البحث حاولنا تحليل مضمون جميع الوقائع في الروايات المذكورة بهدف اظهار الرسالة والخطاب الاساسيين لكل من الكتاب الروائيين. وسؤال الفرضية التي حاول البحث الاجابة عنها وهي: هل تمكن الكتاب الروائيين للنماذج الثلاثة في هذا البحث ان يتحدثوا بجسارة عن مثلث الخطاب الاجتماعي، السياسي والديني. ويلي أي مدي كانوا متشابهين في وجهات نظرهم ورسائلهم. البحث موزع علي محورين: في المحور الاول تحدثنا بشكل عام عن مفهوم وتحليل الخطاب. وخصصنا المحور الثاني: لتحليل الخطاب من حيث المثلث الاجتماعي، السياسي والديني في الروايات الثلاثة المأخوذة كنماذج. ومن خلال التحليل توصلنا الي أن خطاب صبري سليفاني وتحسين نافشكي هو خطاب لنقد للمجتمع والواقع الذي يعيشون فيه. أما خطاب بلند محمد في رواية (سۆتنگهه) علي الاكثر خطاب سياسي تاريخي.

الكلمات الداله: رواية، خطاب، تحليل الخطاب، الخطاب الاجتماعي، السياسي والديني.

The Triad of Social, Political and Religious Discourse in the Novel: The Novels of Sotingeh, Meryema Kiçe Jinek ji Zemanek dî and Tavge as Examples

Abstract:

The present study is an attempt to undertake discourse analysis for three novels written in the Bahdinan area of Iraqi Kurdistan: Sotingeh (Crematory) by Bilind Muhammad; Meryema Kiçe Jinek ji Zemanek dî (Mariama, a Woman from Another Time) by Sabri Silevani; and Tavge (Tavgah) by Tahseen Navishki. The study has been conducted within the framework of discourse analysis in literary criticism, but in a descriptive way. We have attempted to analyze the themes of incidents in the studys samples in order to uncover the main discourse of each novelist. The hypothesis question to which the study tries to find an answer is whether the novelists are able to write frankly about the triad of society, politics and religion, and to what extent do they have a common perspective in this regard.

The study is divided into two main parts; the first part discusses the concepts of discourse and discourse analysis. The second part is devoted to the analysis of the discourses in the studys samples, in terms of the social, political and religious discourses reflected in the novels. The study demonstrates that both Silevani and Navishki criticize their society and the reality in which they live in their discourses. However, Muhammads discourse in his novel is more a historical and political one.

Keywords: Novel, Discourse, Discourse analysis, The triad of society, Politics and Religion.